

UNIVERZITET U SARAJEVU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ZAVRŠNI DIPLOMSKI RAD

PORODIČNO NASILJE NAD ŽENAMA

Kandidat:

Fahreta Hamidović

Mentor:

Prof. Dr. Salih Fočo

Sarajevo, 2022.

SADRŽAJ

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA	1
2. DRUŠTVENE FUNKCIJE PORODICE	4
2. 1. Teorijske koncepcije o porodici	5
2. 2. Tradicionalne i savremene porodice	6
3. ULOGA ŽENE U PORODICI.....	10
3. 1. Položaj žene u društvu.....	11
3. 2. Obrazovanje žena	13
3. 3. Politi ka uloga žene	13
4. REPRODUKCIJA	15
4. 1. Reproductivna funkcija porodice	15
5. SOCIJALIZACIJA U PORODICI.....	17
5. 1. Uticaj porodice na socijalizaciju	17
5. 2. Odgojno-obrazovna funkcija porodice.....	18
6. RELIGIJA I PORODICA	20
6. 1. Religijska funkcija porodice.....	20
7. PORODI NO NASILJE.....	22
7. 1. Nasilje.....	22
7. 2. Teorije o nasilju.....	22
7. 3. Kriza u partnerskim odnosima	25
7. 4. Nasilje u porodici	26
7. 5. Vrste nasilja u porodici	27
7. 6. Nasilje nad ženama.....	28
7. 7. Posljedice nasilja nad ženama	30
8. FEMINISTI KI PRISTUP NASILJU NAD ŽENAMA	32
8. 1. Feminizam.....	32

8. 2. Klasifikacija feminizma	33
8. 3. Feministi ki osvrt na nasilje nad ženama.....	35
9. ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI I PREVENCIJA NASILJA NAD ŽENAMA	38
9. 1. Unapre ivanje normativnog okvira zaštite od nasilja nad ženama	38
9. 2. Ja anje kapaciteta sistema zaštite žena od nasilja	39
9. 3. Sprovo enje istraživanja i unapre enje dokumentacije i statistike.....	39
9. 4. Podizanje nivoa svijesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu	39
10. ZAKLJU AK	40
11. LITERATURA.....	41

SAŽETAK

Porodično nasilje uključuje mnoge oblike zlostavljanog ponašanja i predstavlja obrazac prinudnog ponašanja čija posljedica je tjelesno zlostavljanje ili prijetnja tjelesnim zlostavljanjem, ponavljajuće psihičko zlostavljanje, silovanje, socijalna izolacija, lišavanje, zastrašivanje, ekonomsko ucjenjivanje i drugi oblici zlostavljanja. Zbog aktivne uloge i adekvatnog odgovora u rješavanju porodičnog nasilja, neophodno je razvijati nove i jačati postojeće kapacitete ne samo institucija subjekata zaštite nego i svih drugih ustanova i aktera koji mogu doprinijeti prevenciji nasilja u porodici, kao što su to vaspitno-obrazovne ustanove, mediji itd. Zbog složenosti i višedimenzionalnosti problema nasilja u porodici, njegovo rješavanje je prvenstveno usmjereno na iskorjenjivanje uzroka nasilja i unutar porodice i u društvu, kao i liječenje njegovih individualnih i društvenih posljedica.

Ključne riječi: porodično nasilje, zlostavljanje, ponašanje, rješavanje problema, posljedice, uzrok, liječenje...

SUMMARY

Domestic violence includes many forms of abusive behavior and is a form of forced behavior which is the result of physical abuse or the threat of physical abuse, repetitive psychological abuse, rape, social isolation, deprivation, intimidation, economic blackmail and other forms of ill-treatment. Due to the active role and adequate response in resolving domestic violence, it is necessary to develop new and strengthen existing capacities of institutions not only subjects of protection but also of all other institutions and actors who can contribute to the prevention of domestic violence, such as educational institutions, media, etc. Due to the complexity and multidimensionality of the problem of domestic violence, its solution is primarily aimed at rooting out the causes of violence within the family and in society, as well as the treatment of its individual and social consequences.

Keywords: domestic violence, child abuse, behavior, problem solving, consequences, cause, treatment ...

UVOD

Porodica je osnovna jedinica društva koja je sastavljena od roditelja i njihovih potomaka koji žive u zajednici. To je najstariji oblik zasnivanja odnosa unutar porodice i porodice sa okolinom. U porodici se odvija prvi oblik socijalizacije i usvajanja navika, vještina i sposobnosti. Porodica se zasniva na određenim principima i normativima koji su specifični za svaku porodicu ali su u isto vrijeme i univerzalni u društvenoj zajednici.

Porodica je u svakoj društvenoj zajednici od najranijeg postanka bila jedan od najvažnijih aktera i najvažniji društveni segment. Stabilna i jaka porodica jedan je od preduslova za stvaranje stabilnog i zdravog društva.

Funkcionalnost porodice je pod velikim uticajima i zavisna je od socio-ekonomskih prilika u društvenoj zajednici. Zbog veoma kompleksnih odnosa koji se odvijaju kako unutar same porodice tako i porodice sa okolinom, može doći do nastanka problema unutar porodice pa i do njene disfunkcionalnosti. Uzroci nastanka problema u porodici mogu biti različiti a posljedice mogu biti veoma teške. Među uzrocima su loša ekonomska situacija, nezaposlenost, nesigurnost u društvu itd. Jedan od najtežih posljedica uzrokovana problemima unutar porodice je nasilje u porodici među članovima.

Nasilje u porodici je obična pojava za koju se smatra da je problem porodice i da se sama porodica treba baviti sa njom. Zbog takvog interpretiranja te pojave, često se nasilje u porodici ne pojavljuje niti registruje u društvenoj zajednici.

Najčešći oblik nasilja u porodici je nasilje nad ženom. U prošlosti je ovaj oblik nasilja bio zataškavan, smatralo se da je to problem porodice ili da je to žena zaslužila i društveno se odobravalo. Vremenom se značajno poboljšao položaj žene u društvu i ovaj oblik nasilja značajno se smanjio, ali je još uvijek prisutan i društvo se sa ovim problemom mora nositi do njegovog konačnog iskorjenjivanja.

Prevenција nasilja u porodici treba da bude zadatak i cilj društvene zajednice. Trebaju se maksimalno iskoristiti sve institucije društvene zajednice i nevladinih organizacija da se nasilje identifikira, spriječi i sankcionira. Nasilje u porodici je problem celokupne društvene zajednice.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

Problem istraživanja ovog diplomskog rada jeste nasilje koje se dešava nad ženama u njihovoj porodici. U današnje vrijeme sve više je slušajeva zlostavljanja žena u njihovim porodicama. Ovim istraživanjem sam pokušala predstaviti šta je to i kakvo može biti nasilje nad ženama i kakve posljedice ono ima po ženu, zatim važnost same porodice i koliko je bitno za jednu ženu da ima svoju ulogu kako u porodici tako i u društvu.

Predmet istraživanja je baziran na materiji koja se analizirala, obrađivala i obrazložila u ovom diplomskom radu. Istraživanje je bazirano na nasilje nad ženama u njihovim porodicama. Mnoge žene trpe nasilje jer ih je strah od toga šta bi okolina rekla za njih i mnoge od njih smatraju da su one krive i da one podstiču nasilje. Veoma je bitno za ženu koja trpi nasilje da prihvati činjenicu da nije ona kriva za nasilje i da treba da se izbori za svoj život koji ne treba da trpi bilo kakav oblik nasilja. Zato je veoma bitno da žene imaju određeni stepen obrazovanja i samim tim da se izbere za svoju ulogu i poštovanje kako u svojoj porodici tako i u društvu.

Ciljevi koji karakterišu ovo istraživanje se mogu obrazložiti na nekoliko načina koji su jasno definisani u ovom diplomskom radu. Takođe, ciljevi istraživanja su fokusirani ili opredjeljeni na načine koji su definisani da obrazlože:

1. pojam porodice,
2. ulogu i socijalizaciju žene kako u porodici tako i u društvu,
3. pojam nasilja,
4. šta se sve podrazumijeva pod nasiljem nad ženama,
5. kakve su sve posljedice nasilja nad ženama,
6. kakav je feministički pristup nasilju nad ženama i
7. kako se zaštititi od nasilja u porodici.

U ovom poglavlju nije definisano istraživanje nego su obrazložene hipoteze koje su bazirane na usljedno-posljednom događaju, ovdje je navedena radna ili glavna hipoteza i pomoćne hipoteze.

Radna ili glavna hipoteza glasi:

- Žena treba da bude poštovanan kako u porodici tako i u društvu.

Pomoćne hipoteze glase:

- Žena treba da posjeduje određeni stepen obrazovanja.
- Veoma je bitno da žena bude svjesna da je žrtva nasilja i da to ne trpi.
- Društvo je to koje treba više pažnje da posveti zaštiti žene od nasilja

U ovom diplomskom radu su definisane neke od metoda koje su pomogle istraživanju i dobijanju tačnih i preciznih podataka, te metode su:

- metoda indukcije;

Metoda indukcije je sistematska i dosljedna primjena induktivnog na ina zaključivanja u kojem se na temelju pojedinačnih ili posebnih činjenica dolazi do zaključaka o općem sudu.

- metoda sinteze;

Metoda sinteze je postupak naučnog istraživanja i objašnjavanja stvarnosti putem spajanja, sastavljanja jednostavnih misaonih tvorevina u složene i složenijih u još složenije.

- metoda analize;

Metoda analize je postupak naučnog istraživanja i objašnjenja stvarnosti putem razlaaganja složenih misaonih tvorevina (pojmovi, sudovi i zaključci) na njihove jednostavnije sastavne dijelove i elemente i izlučivanje svakog dijela (i elementa) za sebe i u odnosu na druge dijelove.

- metoda komparacije;

Komparativna metoda je postupak poređenja istih ili srodnih činjenica, pojava procesa i odnosa, odnosno utvrđivanja njihove sličnosti u ponašanju i intenzitetu i razlikama među njima.

- metoda studije slučaja;

Studij slučaja je postupak kojim se proučava neki pojedinačni slučaj iz određenog naučnog područja (npr. ekonomije, prava, geografije, tehnologije, saobraćaja itd.).

- metoda deskripcije;

Metoda deskripcije je postupak jednostavnog opisivanja ili ocrtavanja činjenica, procesa i predmeta u prirodi i društvu te njihovih empirijskih potvrđivanja odnosa i veza, ali bez naučnog tumačenja i objašnjavanja.

Ovaj diplomski rad je složen na nekoliko poglavlja i podpoglavlja, u strukturi rada će biti precizno navedena ta poglavlja na osnovu čega se može dobiti kratak sadržaj ovog diplomskog rada.

Tema ovog diplomskog rada je: Porodično nasilje nad ženama.

U prvom dijelu rada je definisan sažetak na bosanskom i engleskom jeziku, nakon toga je definisan uvod u kome se nalazi obrazloženje rada i na kraju prvog djela je definisana metodologija rada ili metodološki okvir rada.

U drugom djelu je definisan, odnosno razrađen sam koncept rada sa sledećim cjelinama:

- DRUŠTVENE FUNKCIJE PORODICE – u ovoj cjelini biće govora o : teorijskim koncepcijama porodice , tradicionalnim i savremenim porodicama.
- ULOGA ŽENE U PORODICI – u ovoj cjelini biće govora o položaju žene u društvu, obrazovanju žene i o politici koju uložuju žene.
- REPRODUKCIJA - u ovoj cjelini biće govora o reproduktivnoj ulozi porodice.

- **SOCIJALIZACIJA U PORODICI** - u ovoj cjelini bi e govora o uticaju porodice na socijalizaciju i o vaspitno-obrazovnoj funkciji porodice.
- **RELIGIJA I PORODICA** - u ovoj cjelini bi e govora o religijskoj funkciji porodice.
- **PORODI NO NASILJE** - u ovoj cjelini bi e govora o nasilju, teorijama o nasilju, o tome kako prepoznati zlostavlja a, vrstama nasilja, nasilju nad ženama i posljedicama nasilja nad ženama.
- **FEMINISTI KI PRISTUP NASILJU NAD ŽENAMA** - u ovoj cjelini bi e govora o feminizmu, klasifikaciji feminizma i feministi kom osvrtu na nasilju nad ženama.
- **ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI I PREVENCIJA NASILJA NAD ŽENAMA**

U tre em, odnosno završnom dijelu rada je definisan zaklju ak rada kao i literatura koja je korištena u izradi ovoga rada.

2. DRUŠTVENE FUNKCIJE PORODICE

Porodica se zasniva na braku, koji se razvije u zajednicu uzajamnog povjerenja, ljubavi i razumijevanja. U njoj se razvijaju najprisniji i najintimniji odnosi koji zahtijevaju uzajamnu ljubav bračnih partnera koja traži zajedničko provođenje vremena. Partneri međusobno dijele pravo na zadovoljavanje polnog nagona iz kojih nastaje i funkcija reprodukcije porodice.

„Porodica je osnovna socijalna grupa u društvu i najčešće se sastoji od jednog ili dva roditelja i njihove djece. To je grupa ljudi koji imaju zajedničke pretke i zajedničko porijeklo.

Članovi porodice imaju zajedničke ciljeve i dijele iste vrijednosti. Porodica je grupa lica povezanih srodnim odnosom, a članovi su odrasli članovi odgovorni za brigu o djeci.“ (Gidens, 1998,108)

„Porodica je veoma kompleksna društvena pojava. Ona je jedna biološka grupa u kojoj se zadovoljava spolni nagon i u kojoj se rade djeca, dakle u kojoj se vrši proizvodnja ljudi. No to nije jedina karakteristika porodice. Ona je također i psihološka zajednica. Ta njena odlika manifestira se u odgajanju djece, u navikavanju roditelja na djecu, muža na ženu i obrnuto u manifestaciju osjećaja među pripadnicima porodice od potpunog samoodricanja jednog člana u ime drugog, ono je osobito svojstveno roditeljima spram djece. Porodica je razvila osjećaje o instancama koji je inače nepoznat ostalim živim bićima.“ (Živković, 1960, 385)

Pored biološke i psihološke strane porodica ima svoju i ekonomsku stranu. To podrazumijeva da članovi porodice organiziraju podjelu poslova i ekonomskih sredstava. Nekada je porodica bila i proizvođačka i potrošačka, to je podrazumijevalo da su svi članovi porodice bili uključeni u cijeli proces proizvodnje, razmjene i potrošnje. Danas je porodica ima sve više potrošačku funkciju, jer njeni članovi rade izvan porodice i tako obezbjeđuju sredstva za život. U današnjem društvu sve više je i žena uključena na posao izvan kuće ali i dalje žena ostaje da brine za poslove u kući, dok se muškarac smatra kao glava porodice.

Osnovu porodice čine i njene zajedničke vrijednosti, to znači da oni dijele pravna i moralna pravila. Članovi porodice međusobno uspostavljaju svoj moral, koji se razlikuje od porodice do porodice ali ipak taj moral se uklapa u općedruštvene norme. Svako odstupanje od općih normi ponašanja ukazuje da u porodici ne vladaju zdravi i normalni odnosi.

„Vjerska, običajna i kulturna tradicija su trajni pratilac porodice i braka. Na njihovim osnovama i gledištima uspostavljene su moralne norme, običaji ali i zakonodavstvo. Religija na sebi svojstven način uspostavlja kriterije dopuštenosti braka, gledišta na vjernost, preljubu, rastavu braka, odnose prema djeci, djece prema roditeljima, prava nasljedstva imovine. Na osnovu religijskih gledišta država najčešće uspostavlja pravne norme koje postaju obopredruštvena obaveza za sve građane. Dakle, te norme postaju dio običajnosti, tradicije ali i zakonskih rješenja većine država. Brak to pored pravne najčešće zadobija i vjersku sankciju, odnosno obaveznost, što je izraz većine duge tradicije i običajnosti nekih naroda i država.“ (Fotić, 2000, 201)

2. 1. Teorijske koncepcije o porodici

Zbog važnosti uvijekovog postojanja i njegove uloge u društvu i važnosti porodice koju uvijek sa njom pojavile su se brojne teorije koje bi omogućile razumijevanje porodice i porodičnih uloga. Danas postoje različite teorije i koncepti o shvatanju porodice ali i dalje definirati porodicu je veoma teško i ne postoji cjelovita teorija.

Najčešće za izučavanje porodice uzimaju se empirijska istraživanja koja objašnjavaju univerzalne karakteristike porodice i porodičnih odnosa da bi uspostavili teorijska objašnjenja. Istraživanjem se pokušavaju prije svega objasniti biološke funkcije porodice, na način na koji je ona egzistirala kroz historiju kao društvena grupa, njenu trajnost i postojanost, njene univerzalne funkcije u društvu i društveno-historijsku ulogu. Teorije koje se najčešće uspostavljaju za objašnjavanje porodice pojedini sociolozi ih svrstavaju u historijsko-institucionalne, strukturalno-funkcionalne i interakcionalno-simboličke teorije istraživanja.

Sociolozi pri istraživanju porodice i porodičnih odnosa su se morali osloniti na izučavanja do kojih su došli i druge društvene nauke npr. antropologija, etnologija, etnografija, arheologija itd.

Oslanjaju i se na navedene nauke historijsko-institucionalna teorija prije svega objašnjava historijske tipove porodice. Ova teorija ima za cilj istražiti porodicu od najranijih oblika, njen način i stepen razvoja i historijske tipove sve do modernog industrijskog društva, dokazati starost porodice i odgovoriti na pitanja da li porodica postoji od samog postanka društva.

„Oblici i forme porodične organiziranosti uslovljene su materijalnom i kulturnom osnovom društva i ne može se govoriti o pravolinijskom razvoju kroz historiju. Za razliku od evolucionističke teorije, institucionalisti pristupaju porodici kao društvenoj grupi. Za njih je porodica organizovana društvena grupa iz koje se izvodi sva druga organizacija društva. Institucionalizacija porodice se ogleda kroz brak i prava ljudi koji takav oblik udruživanja sobom nose, kao što je razvod, prava potomstva na nasljedstvo, status i uloga supružnika u porodici i društvu itd. Dakle zastupnici ove teorije naglasak stavljaju na društvena obilježja porodice i njene funkcije.“ (Milićević, 2001, 83-87)

Za strukturalno-funkcionalnu teoriju porodica je osnovni i sastavni dio globalnog društva i sistema i njegovih podsistema. Ona je društvena grupa koja se označava kao osnova društvene organizacije koja slijedi društvena pravila, norme, vrijednosti i funkcije koje obavlja u društvenom sistemu. Funkcije porodice u društvenim sistemima su: brak, tradicija, norme, vrijednosti, ponašanja, autoritet, kultura.

„Institucionalno – simbolička teorija predstavlja pokušaj tretiranja porodice kao osnovne društvene grupe sa svim njezinim unutrašnjim procesima i oblicima organizacije. Za osnovu svoje analize zagovornici ove teorije uzimaju jezik, simbole, uloge jedinice u grupi itd. Dakle, ona promatra pojedinca i njegovo mjesto u grupi, otuda je bliska psihologiji i njenim gledištima. Socijalizacija je za ovu teoriju najvažnija funkcija porodice, pomoću koje se uspostavlja identitet i integracija ličnosti i same grupe u društvu.“ (Milićević, 2001, 67-75)

Zajedni ko svim teorijama da one nastoje spoznati porodicu i njene funkcije u društvu u cjelini. Ve ina autora su dali jedan teorijski pristup. Da se porodica sastoji od dvoje ljudi suprotnog spola, koji imaju potomke, koji žive u zajednici a povezuju ih zajedni ke norme, vrijednosti, uvjerenja. Porodica se tako e zasniva i na udruživanju dvoje ljudi suprotnog spola koji dijele i ekonomska sredstva i time osiguravaju egzistenciju porodice.

Osnovu porodice ine muž i žena koji stupanjem u brak formiraju društveno dozvoljenu zajednicu, koja se proširuje ra anjem njihovih potomaka. Sve do punoljetstva potomaka takav oblik porodice naziva se inokosna porodica. Osnova svakog društva je inokosna porodica, koja se može pojavljivati i u proširenom obliku od strane roditelja supružnika ili njihove bra e i sestara. Danas je proširenog oblika inokosne porodice sve manje zahvaljuju i promjenama i organizaciji drštva, ulogama koje supružnici zauzimaju, manjoj ekonomskij ovisnosti i tehnološkom napretku.

Osnovna funkcija inokosne porodice je podizanje i socijalizacija potomstva i stabilizacija odraslih pripadnika društva. Stabilizacija odraslih pripadnika podrazumijeva usvajanje zajedni kih normi, vrijednosti i usvajanje zajedni ke kulture. Porodica se posmatra kao osnova za realizaciju zajedni ke kulture. Njena univerzalna obilježja su da ona ima svoje biološke, socijalne i ekonomske osnove. Biološke osnove ogledaju se u suradnji paraova u kojima parovi zadovoljavaju svoje prirodne nagone, nadopunjuju svoje duhovne i moralne potrebe i ra anjem podmladaka produžavaju ljudsku vrstu. Socijalna osnova ogleda se u stvaranju kompletne li nosti koja je u spremna za život u društvenoj zajednici postavaju i norme i vrijednosti društva. Ekonomska osnova porodice zasniva se na obezbje ivanju ekonomskih sredstava za život kao i uzajamnom potpomaganju i obavljanju ekonomskih djelatnosti.

Teorijske koncepcije porodicu definiraju kao univerzalnu društvenu zajednicu. Porodica se zasniva na vrstim i stabilnim vezama u kojima je osnova ljubav i poštovanje i podjednaka prava i ravnopravnost pripadnika porodi ne zajednice. Funkcionalnost porodice i ovjekova sposobnost osigurava njenu stalnu dinami nost. Gledaju i u prošlost porodica je ve inu funkcija koje se danas obavlja u društvu obavljala samostalno. Njene funkcije su prenesene danas na društvo što je porodicu u inilo ovisnom o društvu. Time je porodica integrirana u širu društvenu zajednicu i život u društvu.

2. 2. Tradicionalne i savremene porodice

Karakteristika tradicionalne porodice je da je ona partijarhalna porodica. Glava porodice je otac a žene i djeca su u podre enom položaju. Mnogi sociolozi opravdanje pripisuju religijskom tradicijom ili mitologijom. Prema religijskom opravdanju žena je stvorena od muškog rebra a i navela je muškarca da po ini prvi grijeh. Prema tome ona je kažnjena da uvijek ispašta i da bude u podre enom položaju. Mitološka oprvdanja odnose se na dvoli nost žene. Prema mitologiji sva božanstva bile su žene koje pored svojih pozitivnih osobina imale su i ona negativna koje su spremne u initi.

Patrijarhalnu porodicu karakteriziralo je to da je muž bio taj koji pridonosi sredstva za život i svi članovi porodice su bili su ovisni o njemu. Muž je raspolagao ekonomskim sredstvima i raspodjelom prihoda, dok je žena bila zadužena za kućne poslove, ranje djece i za odgoj i brigu o njima.

U predindustrijskim društvima porodica je imala i proizvodni karakter gdje su svi članovi porodice bili dužni baviti se poljoprivredom i obradom zemlje. Glavni njihov odgoj svodio se na razvoj imovine koja je osnovni uslov njihove egzistencije a koje je poslije smrti roditelja ostati u njihovom vlasništvu.

„Muškarci u patrijarhalnoj porodici predstavljaju glavnu proizvodnju kućnu snagu, a odatle prema patrijarhalnim shvatanjima veća je i njihova vrijednost. Tu se nalaze i društveni korijeni veselja roditelja ako je prvorođeno dijete sin i negodovanje ako je kćer. Sin može oduzeti i uvećati imovinu, produžiti tradiciju, postići ugled porodice, a kćer može odnijeti miraz, dakle, smanjiti imovinu i izgubiti se u drugoj porodici, pod drugim prezimenom.“ (Pulišeli, 1986, 186)

„Prema tradiciji brakovi su se sklapali dogovorom između roditelja a da se prije toga budući braćni partneri nikada nisu ni sreli niti vidjeli. Osnova sklapanja brakova je međusobni interes porodica. Žena u tim slučajevima nije imala pravo da odbije ugovoreni brak jer od nje se očekivala poslušnost roditeljima. Od nje se u budućem braku očekivala odanost i vjernost mužu i porodici koja predstavlja njenu novu zajednicu, brigu o kućanskim poslovima i ranje djece. Već postojanje su imale one žene koje su ranje mušku djecu od onih koje na svijet donose djevojčice. U mnogim slučajevima žene koje bi rodile nekoliko djevojčica nisu više bile poželjne u toj porodici, a muž bi tražio drugu ženu koja će roditi sina koji će naslijediti i produžiti srodstvo. Žena nije imala pravo pokazati nezadovoljstvo jer i u svojoj staroj porodici nije bila dobrodošla jer nakon njenog propalog braka bile su male šanse za njenu novu udaju. Muž je od žene koju ne voli i koja ga ne voli tražio samo rad. Nježnost, ljubav u patrijarhalnoj porodici su bile drugostepene vrijednosti.“ (Pulišeli, 1986, 185)

Muslimanska žena nalazila se prema šerijatskom pravu u još nepovoljnijem položaju što se tiče njezinih prava. Muž može da zabrani ženi izlaz iz kuće i da je istu može ako krši njegove naredbe, a može i da je otjera. Situacija muslimanske žene bila je pogoršana institucijom mnogoženstva na koje je muškarac imao pravo i koje je stvarno primjenjivao. Ali, s druge strane, muslimanska žena bila je u povoljnijem položaju, jer je imala poslovnu sposobnost i muž nije mogao da raspolaze njenom imovinom.

„Brak je osnova porodice, a njeni članovi čine biološku grupu u kojoj se srodstvo rađa i po ženskoj i po muškoj liniji. U ovom tipu porodice njeni članovi su ekonomski samostalni, za razliku od drugih tipova porodice.“ (Fotić, 2000, 212)

Razvojem industrije i društveno ekonomskih promjena porodični odnosi se mijenjaju a i njene funkcije. Industrijska proizvodnja udaljava porodicu od poljoprivredne proizvodnje i samostalne proizvodnje. Time porodica u velikoj mjeri gubi svoju proizvodnju kućnu stranu. Mijenja se i njen društveni karakter. Smanjuje se broj članova porodice, što je uticalo da porodični odnosi budu kvalitetniji. Muž ostaje i dalje glava porodice ali i žena dobija veću

položaj u porodici. Odnosi se zasnivaju na me usobnoj ljubavi, povjerenju, razumijevanju i dogovaranju. Brakovi se više ne zasnivaju na dogovoru između roditelja supružnika, nego na volji i želji supružnika. U savremenoj porodici bra ni parovi su sve više upu eni jedni na druge i ine oslonac me usobno, dok se sve manje oslanja na rodbinske veze, koje ujedno i slabe.

„Nestankom nekih tradicionalnih funkcija, druge funkcije porodice postaju važnije. Ve ina sociologa upozorava na veliki zna aj emocionalnih, socijalnih, odgojno – obrazovnih, kulturnih i obi ajnih funkcija koje porodica ima u industrijskom društvu. U ambijentu modernog društva, porodica je jedna institucija u kojoj se ljudi shvataju i razumiju kao cjelovite li nosti.“ (Fo o, 2000, 214)

Prema Mili u, „Bosanskohercegova ka porodica nalazi se u procesu tranzicije od tradicionalne ka savremenoj porodici. Otac više nije jedini hranitelj u porodici. Zaposlenjem žene proširene s njene primarne uloge supruge, majke, doma ice. Žena postaje zna ajna nositeljica ekonomske stabilnosti porodice što zahtijeva preraspodjelu odgovornosti i obaveza roditeljskog para. Mijenjaju se o ekivanja muškarca i žene unutar porodice koji su bili oblikovani (tradicionalnim) modelima funkcioniranja porodica porijekla. Žena želi posti i ravnopravnost što je u skladu sa zna ajnom ekonomskom doprinosom porodici. Muškarac nastoji u porodici zadržati poziciju autoriteta. Ove promjene izvor su stresa i snažan organizator dinamike partnerskih i porodi nih odnosa koji su dodatno usložnjene brojnim gubicima, razdvojenoš u porodica, ranjavanjima i drugim ratnim i postratnim zbivanjima. U Bosni i Hercegovini koja su dovela do promjene strukture porodice i uloga unutar nje. Promjene tipa iz patrijarhalne u savremenu nije mogu e zaustaviti, a mnoštvo promjena destabilira savremenu porodicu stoga joj je potrebno pružiti neophodnu podršku na putu intenzivnih promjena.“ (Mili , 2001, 95)

Savremena porodica formira druga ije me usobne porodi ne odnose. Djeca imaju mogu nost izbora i roditelji usmjeravaju djecu prema njihovim pozitivnim sklonostima i sposobnostima. Djeca više nisu vezana za obavezno vezivanje za porodi nu imovinu nego se imaju mogu nost saznavanja razli itih društvenih mogu nosti. Roditelji su oslonac djeci da postanu stabilne li nosti, sposobne za ispravno sudjelovanje u društvenim aktivnostima.

„Redukcija funkcija porodice od strane društva i njegovih institucija predstavlja zna ajnu osnovu transformacije same porodice. Mnoge od funkcija koje obavlja porodica, danas u razvijenim zemljama preuzimaju specijalizirane institucije koje na profesionalan na in obavljaju svoju ulogu. To su, prije svega, škole, razne socijalne ustanove i centri, zatim zdravstvene ustanove i mnoge druge. Proces preobražaja i socijalizacije li nosti i porodice podrazumijeva specijalizaciju društvenih institucija, veliki kvalitet i znanje, a samim tim i pojednostavljuje i olakšava funkcije porodice kao ljudske zajednice. Time se smanjuje ovisnost pojedinca od porodice i rodbinske osnove. U savremenom društvu porodica može mnogo manje ponuditi svojim lanovima od onog što im nudi društvo: posao, školovanje, napredak u zanimanju i sl. Sve to društvo može pružiti pojedincu. Stoga uspijev pojedinca sve više zavisi od njegovih pojedina nih sposobnosti, rada i znanj, a ne od porodice i njenoga statusa.“ (Fo o, 2000, 213)

Svaka funkcija porodice u savremenom društvu doživjela je promjene. Promjene u seksualnom ponašanju odraslih u savremenom društvu, odvajanje seksualne funkcije od reproduktivne, raširenost predbra nog života, afektivna povezanost izme u supružnika, roditelja i djece, promjena odnosa roditelja prema djeci, ra anjem manjeg broja djece, voljni sterilitet, stvaranje novih sklopova rodbinskih odnosa, pomijeranje životne dobi kada je u pitanju ra anje prvog djeteta i sli no ukazuju na promjenbe u biološko-seksualnoj i emotivnoj funkciji porodice. Na karakter ove promjene uticaji su individualni ali i društveno-ekonomski inioi. Me utim ova porodi na funkcija nije izgubila zna aj za pojedince niti zna aj za društvo.

Kada je rije o ekonomskoj funkciji porodice mogu se zapaziti brojne promjene kao što su zapošljavanje žena, promjena porodice od jednog hranioca u porodicu sa dva hranioca, doma instva u kojima je zaposlena samo žena i sli no kao i inioi koji otežavaju ili onemogu avaju njenu realizaciju u savremenom društvu kao što je nezaposlenost, siromaštvo, stagnacija u mehanizmima socijalne zaštite i sli no.

Zaštitna funkcija porodice u savremenom društvu uveliko je prenesena na društvene institucije kao što je pružanje zdravstvene zaštite, za socijalno staranje i brigu, penzioni fondovi, i drugo. Ali i danas postoje razli iti zaštitni oblici koje porodica pruža svojim lanovima i veoma su zna ajni kao što su podizanje i uvanje djeteta, porodi na podrška i solidarnost, ekonomska zaštita, pla anje razli itih društvenih aktivnosti i potrebe lanova i sli no.

Obrazovna i odgojna funkcija porodice je tako er prenesena na društvene institucije kao što su vrti , škola, mediji i sli no, ali još uvijek je prisutna u velikoj mjeri i u porodici. Roditelji imaju glavnu ulogu u oblikovanju i prenošenju odre enog na ina života, normi i sistema vrijednosti u cilju razvijanja i stvaranja društveno poželjnog ponašanja. Zbog estog odsustva roditelja od ku e, djeca su izložena razli itim uticajima medija koji kod njih izazivaju razli ite oblike rizi nog ponašanja.

Danas društvene promjene direktno uti u na porodicu i njene funkcije, ali porodica i dalje ostaje osnovni uslov nastanka i opstanka svakog društva.

3. ULOGA ŽENE U PORODICI

Nekoliko decenija unazad uloga žene jeste bila da bude domaćica i majka. Rijetko kad se udavala iz ljubavi, sklapala je brak jer su njeni roditelji tako odlučili. Uglavnom, nakon udaje žena je živjela sa mužem i cijelom njegovom porodicom u istoj kući. Radala je djecu, kuhala, prala, čistila i sve to bez prigovora. Žena koja se odlučila obrazovati i koja se nije udala do 25 godine starosti, smatrana je "starom curom", bila je društveni izgnanik.

„Vremena su se drastično promijenila, sa modernizacijom svijeta modernizovala se i žena. Na našim televizijama se više ne prikazuju žene sa kečeljom oko struka, svezanom kosom i crvenim ružem kako ribaju pod dokim se muševci odmaraju.“ (Milić, 2001, 87)

Danas se žene uglavnom udaju za koga žele. Žene se nalaze na raznim funkcijama, one su političari, novinari, doktori, sportaši, profesori. One i dalje kuhaju, čiste i raduju djecu, ali po želji.

Međutim, istina je da su se i kućni poslovi nekad obavljali mnogo drugačije, te da su žene već prale "na ruke", da su pod glancale na koljenima. Istina je da danas postoje vešmašine, mašine za pranje sušila, razna sredstva za čišćenje. Ali, teško je procijeniti da li je savremenoj ženi teže ili lakše, jer sa promjenom vremena, promijenili su se i izvori stresa.

Žena u nekim slučajevima još uvijek "služi" muža i porodicu, zarobljena je u privatnosti svog doma. Ali i žene koje nisu pod pritiskom muža su potisnute u ekonomskoj sferi, te im je teže naći posao i u nekim slučajevima su slabije plaćene. Žena je ta koja je počinila „Isto ni grijeh“ u zemaljskom rajnu kad je pojela zabranjeno voće i dovela Adama u napast i otada ispašta zbog toga. Bog je tada rekao da će joj muke zadati kad zatrudni, da će u mukama djecu raditi, da će joj volja biti pod voljom muža i da će joj on biti gospodar.

Ako je porodica osnovna jedinica društva, a brak odraz porodičnih odnosa, tako je i najpodesnije posmatrati ulogu žene kroz različite oblike braka koji su karakteristični za pojedine periode razvoja ljudskog društva.

Počevši od perioda matrijarhata i različitih vidova grupnog braka za koje je karakterističan heterizam¹ - stanje potpune polne slobode, situacija u kojoj su i muškarci i žene imali više polnih partnera, a da to nije vređalo osjećaj morala. Sigurno se može utvrditi jedino ko je majka, ali ne i ko je otac. S toga se porodična loza radila po majčinoj strani u kojoj je žena bila veoma poštovana najviše zbog svog napornog rada na odgoju djece doma instva u kojem je vodila glavnu ulogu, ali isto tako zato što je bila jedini priznat roditelj.

U Grčkom društvu, ta nije u Atini, žene su bile tretirane skoro kao robovi - to je pomalo paradoksalna situacija ako se ima u vidu da je grčka mitologija obilovala likovima ženskih božanstava. Zavisano i podređeno položaj atinske žene vidljiv je već u djevojci koja dobi i na ženu na koji je ulazila u brak. Udate su žene tek rijetko mogle prekoračiti prag svoga

¹ heterizam (gr. drugarica) priznato naložništvo, priznat konkubinac; pretpostavljena ustanova zajedničkog braka u plemenu

doma, dok su se djevojke jedva pojavljivale u unutrašnjem dvorištu, jer su morale živjeti daleko od nepozvanih pogleda pa tako i od muških članova vlastite porodice. Kyrios - djevojčin otac, a ako ga nije imala, brat, djed, ili pak zakonski staratelj, bio je taj koji je djevojci birao muža.

Muškarac je uvijek imao pravo otjerati ženu čak i kada nije postojao opravdani razlog. Neplodnost je tome bila čest povod. Naime, kada se već ženio da bi osigurao održavanje loze i države, muž je, protjerivanjem neplodne žene, samo ispunjavao svoju vjersku i patriotsku dužnost.

Brak nije unosio nikakve promjene u povu eni život žene. Pravilo je bilo: poštena žena neka bude u kući, ulica je samo za nevaljalice. Uopšteno, ženu nije smjelo zanimati ono što se dešava izvan kuće. To se ticalo muškarca i samo njega. Uostalom, ona i nije imala prilike razgovarati s mužem, koji je gotovo uvek bio odsutan.

Sparta je za razliku od Atine u odnosu prema ženama bila neuobičajeno liberalna. Do određene dobi edukacija i vaspitanje djevojčica i dječaka bili su jednaki. Fizička sposobnost se smatrala jednako važnom za muškarca i za ženu. Učile su jahati i upravljati kočijom te su učestvovali u raznim takmičenjima: trčanje, rvanje, bacanje diska i koplja. Sistem vaspitanja za djevojke u Sparti uključivao je i proučavanje umjetnosti pa su se Spartanke - kao i Spartanci, ponosile svojim intelektualnim znanjem. Vaspitanje je uključivalo i upoznavanje sa seksualnošću, brakom i materinstvom.

Prema grčkim standardima, Spartanke su se u odnosu na Atinjanke relativno kasno udavale, negdje oko osamnaeste godine, dakle kada su već bile potpuno zrele. Spartanski običaj koji je oduvijek smatran najstrašnijim, jeste dijeljenje žene među muškarcima. To je bio tradicionalan i opšte prihvaćen običaj. Tri ili četiri muškarca djelila su istu ženu, a djeca su smatrana zajedničkom.

Rađanje djece bila je najvažniji zadatak slobodne Spartanke. Zbog toga se velika pažnja posvećivala fizičkoj spremnosti žene, jer se vjerovalo da doprinosi rađanju snažnog i zdravog potomka.

Rimljani su veoma cijenili svoj brak, porodicu i dom i za razliku od atinjana ženu su tretirali na drugačiji način. U historiji Rima ženi nije bilo omogućeno uključivanje u javni život i politiku pogotovo na samom početku razvoja republike, ali su se u doba Rimske imperije mnogi muževi u tajnosti konsultovali sa svojim ženama pri donošenju bitnih odluka.

3. 1. Položaj žene u društvu

Žene su u svim vremenima bore za bolji položaj u društvu. Danas položaj žena u odnosu na prošlost je povoljniji ali još uvijek živimo u tradicionalnom i patrijarhalnom društvu. Ženska zastupljenost u svim sferama društva je primijećena ali u realnosti još uvijek u malom broju. Položaj žena se promijenio ali i dalje zavisi od mjesta rođenja, boravka i ekonomskog statusa.

U ruralnim sredinama još uvijek je zastupljeno mišljenje da ženama nije potrebno visoko obrazovanje, ženina uloga je da se uda, da zasniva porodicu i bude domaćica. Prednost obrazovanju i dalje se daje muškarcima (brać i u porodici). Uticaj okoline i nametnuti oblik ponašanja uveliko je prisutan. Od žene se očekuje udaja do određenih godina ili u suprotnom nailazi na osude ili žaljenje društva. Žena koja se uda postaje domaćica, njena obaveza je briga i odgoj djece. Ona preuzima sve kućanske poslove na sebe. Tradicionalno taj posao se ne vrednuje i za njega ne prima naknada. Iz toga slijedi ekonomska ovisnost i potčinjenost mužu. Ona ostaje u sjeni muškarca. Njena uloga je da prati, podržava i nadopunjuje muškarca.

„Može se reći da je, u savremenom društvu, ostvaren značajan napredak u emancipaciji žene, u svim područjima i na svim prostorima društvenog života. Ipak je ostalo još mnogo prostora gdje se žena nalazi u podređenom, ugroženom pa i u potpuno nehumanom položaju. Mnoštvo tradicionalnih i patrijarhalnih društava i društvenih grupa i dalje ostvaruje svoje težnje da žena ostane zarobljena u privatnoj sferi, vezana za kuću i djecu, da bude na usluzi mužu i porodici, da bude neprimjetna, da bude daleko od javne sfere društva i slobodnog građanskog života. To je izvor stalnog sukoba između muškarca i žene koji se iz dana u dan stalno širi.“ (Milićević, 2001, 96)

U urbanim sredinama žena je u nešto povoljnijem položaju. Zbog raznih mogućnosti koje urbani život pruža, žena ima više slobode i pristup različitim institucijama. Ima veću mogućnost obrazovanja a samim tim i zapošljavanja i učestvovanja u javnoj sferi života. Iako žena ostvari obrazovanje i zaposlenje opet nailazi na tradicionalno očekivane uloge, supruga, majke, domaćice. U društvu se i dalje očekuje od žene da pored zaposlenja vodi kućanske poslove i brigu o odgoju djece. To je tradicionalna uloga žene. Zato u društvu još uvijek postoji podjela poslova na muške i ženske. Od žena se očekuje da budu učiteljice, prodavačice, krojačice, sekretarice. Tradicionalno društvo u žene nema povjerenja i ne želi ih vidjeti na poslovima koje zahtijevaju velike odluke. Poslovno uspješnim ženama pripisuje se pozadina muškarca, oca, brata, muža. Na njihov uspjeh se ne gleda kao na njihov vlastiti. One su u očima društva objekt ili instrument.

U odnosu na prošlost žene su dobile zagarantovana prava ali u društvu se svakodnevno susreću sa različitim oblicima neprihvatanja i nepoželjnog ponašanja. Izložene su različitim poteškoćama, mobingu, prijetnjama, zastrašivanjima i različitim oblicima nasilja. I ako imaju zakonom zagarantovana prava, u stvarnosti ih teško ostvaruju. Na njih se još uvijek gleda kao manje vrijedne i sposobne u odnosu na muškarce. Njihova sloboda izbora i odlučivanja je prisutna, ali u pozadini od njih se uvijek očekuje društveno poželjna uloga i ponašanje.

„Institucije u organizacionim strukturama i na inima funkcionisanja ponekad, po automatizmu ranije formiranih praksi, primenjuju stereotipe o rodnim odnosima i svesno ili nesvesno ponavljaju diskriminativne prakse u pogledu očekivanih društveno prihvatljivih uloga žena i njihovih odnosa sa muškarcima. Problem je što se takva diskriminacija najčešće i ne prepoznaje kao takva, već se često shvata kao „prirodno“ stanje stvari, na tradiciji zasnovana „normalna“ ili barem teško promenljiva situacija.“ (Mršević, 2011, 37)

3. 2. Obrazovanje žena

Nivo obrazovanja BiH populacije koja je sposobna za rad je nizak u odnosu na EU standarde, a nivo obrazovanja žena je posebno nizak. Iako su postignuta značajna dostignuća u visokom obrazovanju, i dalje se kako je BiH još uvijek daleko od EU standarda.

Prema dostupnim podacima iz Godišnjeg izvještaja o stanju prava žena u Bosni i Hercegovini tokom 2013. godine, zabilježeno je da 21.6% žena ima nizak nivo obrazovanja, tj. osnovno obrazovanje ili manje, 54.5% žena je sa srednjim kvalifikacijama - srednja škola, dok je 23.9% žena sa visokim obrazovanjem - univerzitetske diplome, masteri i doktorati. Obrazovanje je blisko povezano sa zaposlenjem, što je viši nivo obrazovanja to su veće šanse za pronalazak zaposlenja. Država prepoznaje problem nejednakosti zasnovane na rodu pri pristupu radu i zapošljavanju, strukturalnog stereotipiziranja i problema neplaćenog rada koji koji neproporcionalno utiče na žene. Na žalost, trenutne strategije na državnom i entitetskim nivoima nisu ozbiljno posvećene usvajanju mjera i programa koji su usmjereni na povećanje konkurentnosti žena na tržištu rada i smanjenju rodnozasnovane diskriminacije pri zapošljavanju. Većina ovih programskih dokumenata se tiče žena općenito, esto ih stavljaju i među ranjive grupe. BiH još uvijek ima najniži nivo učešća žena u radnoj snazi Jugoistočne Evrope. Prema Anketi o radnoj snazi iz 2013. godine, žene čine 51,2% (1.330.432) aktivne radne snage u BiH, međutim, samo 37,3% zaposlenih osoba su žene.²

3. 3. Politička uloga žene

Želja i mogućnost žena da se više uključe u politički život zemlje zavisi od velikog broja faktora, prvenstveno od obrazovnog, profesionalnog i socijalnog statusa, razvijenosti demokratskih institucija, uticaja ženskih organizacija i procjene mogućnosti u ostvarivanju podrške u izbornoj kampanji. Na odluku žena da se kandiduju i njihovo okruženje da prihvate kandidaturu žene veliki uticaj imaju tradicionalna shvatanja, predrasuda prema ženi, što utiče na samopouzdanje žene i želju za učestvovanjem u političkom životu.

Živeći u patrijarhalnom društvu žene su odgajane za porodičnu ulogu, za majinstvo i odgoj djece. Njihov život bi trebao biti posvećen porodičnom životu ili ako bi žena imala neko zanimanje van kuće bilo bi poželjno sa kraćim radnim vremenom ili da se bavi sa društveno određenim ženskim poslovima. Poslovi koje žena obavlja uvijek su slabije vrednovani i manje plaćeni. U društvima kroz historiju prednost na obrazovanje imali su muškarci u porodici dok se žensko djeteta unaprijed pripremalo za udaju, ulogu majke, odgajateljice i domaćice. Od ženskog djeteta se očekivalo da se odrekne prava na imovinu i nasljedstvo. Društveno očekivano ponašanje je da se nasljedstvo prepusti braćima ili da braćina imovina bude u vlasništvu muža. A učestvovanje u političkom životu uveliko je bitno obrazovanje i ekonomski status žene.

² <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/04/Godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-zena-u-BiH-u-2013.pdf>

Bosanskohercegovačke porodice još uvijek su patrijarhalne. Još uvijek se otkriva uloga od muškarca i žene i gleda se kako se društvo reagovati na određene postupke. Danas je više žena koje imaju obrazovanje i koje su aktivne u javnoj sferi društva ali još uvijek se od njih otkriva ona društveno propisana uloga, a to je udaja, porodica, majinstvo i odgajanje djece. Žena još uvijek nema pravu i stabilnu ulogu u političkom životu. U ženi društvo nema povjerenje. Sa istim kvalifikacijama i sposobnostima muškarca i žene, društvo se uvijek muškarcu daje političku moć. Na žene se gleda kao na emotivna, slabija, podvodljiva bića, koja nisu spremna za uloge odlučivanja, vođenja i rješavanja političkih problema.

„Nepostojanje ženskih glasova na javnoj sceni izaziva ono što su prve teoretičarke prava formulisale kao prepreku za ženskim govorom. Teorija roda konstatuje da je dominantan pravni govor muškarca. U esenciji na pravnoj sceni i govornici na njoj su uglavnom muškarci. Žena još uvijek nema autentičan glas da govori pravno, niti forum/akademiju na kojoj može pravno da misli ženski, a ni društvenu pozornicu na kojoj može ženski pravno da dela. Još uvijek se više i pre pitamo šta možemo da učinimo za državu, umesto da formulisemo šta možemo/imamo prava da otkrijemo od nje.“ (Mršević, 2011, 25)

U bosanskohercegovačkom društvu u velikoj mjeri odlučuju o ženinom položaju i religijske norme. Prema religijskim normama (judaizam, kršćanstvo i islam) muškarac i žena su jednaki, ali da su muškarac i žena unaprijed predodređeni za obavljanje određenih poslova i zanimanja. Religijske norme uveliko nalažu osnovnu ulogu ženi a to je majinstvo i odgoj. Ženini poslovi i obaveze moraju biti usklađeni sa porodičnim obavezama, a političke obaveze zahtijevaju poslove koji ženu udaljavaju od njene osnovne uloge. Religijske norme su u velikoj mjeri isprepletene sa društvenim normama i na ženinu ulogu u političkom životu gleda se sa nepovjerenjem i nepoželjnošću.

„Stereotip muškarca i žene u Bosni i Hercegovini ne razlikuje se mnogo od onih koji postoje u drugim patrijarhalnim sredinama, kulturama i tradicijama u kojima su muškarci dominantna društvena grupa, glava porodice, neprikosnoven autoritet ženi i deci, a žene javno ne dovode u pitanje ovaj autoritet, bez obzira na stvarnu prirodu odnosa između muškarca i žene, gdje je ostavljen prostor potvrđivanju tradicionalno shvaćene muškosti gdje je muškarac taj koji odlučuje, koji je nadređen, sposoban, snažan i udaljen od tradicionalno shvaćenih ženskih poslova.“ (Bakšić-Muftić, 2006, 87)

„Bosanskohercegovačko društvo nije pošteno, čak se može reći da prednjači u Evropi po slučajevima nasilja, koje postaje sastavnim dijelom društva, porodice ali i pojedinca. Nemoguće je analizirati društvo u Bosni i Hercegovini, a ne govoriti o nasilju u javnoj i privatnoj sferi, u politici i religiji, školi i medijima, nad ženama i djecom. Brz tempo života, teška socio-ekonomska situacija, politička nestabilnost i nove tehnologije svakodnevno mijenjaju društvo u kojem nasilje caruje i biva prihvaćeno. Već je izloženost nasilju kod osoba povećala prag tolerancije na nasilje, tako da ono u njihovoj percepciji ne bude shvaćeno kao nasilje ili postaje društveno prihvaćen obrazac ponašanja.“ (Cvjetković, 2015, 122-123)

4. REPRODUKCIJA

Jedna od najvažnijih uloga svih bračnih partnera je reprodukcija i produžavanje ljudske vrste. Emotivna povezanost partnera i njihovo pravo na zadovoljavanje polnog nagona u vršuju bračnu vezu i stvaraju temelj za stvaranje potomstva. Danas pravo na planiranje potomstva spada u osnovna prava i slobode uvijek, za razliku od prvobitnih porodica kada je o razvoju porodice najčešće odlučivao muž.

Prema Gidensu, „ljudska reprodukcija je temelj društvenog života ljudi i ljudskog društva. Bez reprodukcije ljudi nemoguće je postojanje ljudske vrste, niti ljudskog društva. Pored toga što je preduslov postojanja društva ljudska reprodukcija utiče gotovo na sve procese koji se u društvu odvijaju, posebno na ekonomske procese. Prirodni priraštaj stanovništva, kao rezultat stope nataliteta i mortaliteta, bitno utiče na ekonomski život svakog društva i njegovu životnu snagu u cjelini.“ (Gidens, 2007, 48)

4. 1. Reproductivna funkcija porodice

„Temeljem uvijekovog postojanja, ljudske vrste i ljudskog društva je reprodukcija. Reprodukcijska funkcija podrazumijeva biološku reprodukciju društva, koja se u savremenom društvu odvija u krugu porodice, a samo iznimno i gotovo neznatno izvan nje. Razvijanjem novih članova porodice, razvijaju se novi članovi društva. Povećanjem ili smanjenjem porodice, povećava se ili smanjuje zajednica. Reproductivna sposobnost društva izravno je uvjetovana stanjem u porodici, a broj članova društva reprodukcijskim procesima i ostvarivanjem reprodukcijske funkcije porodice.“ (Žepić, 2007, 156)

Prema Gidensu, „ljudska reprodukcija, kao jedinstven proces razvijanja i odgajanja djece, obuhvata tri međusobno povezane dimenzije: biološku, psihološku i društvenu.“ (Gidens, 2007, 48)

Ljudska reprodukcija ima svoju i psihološku stranu. Pored emotivne povezanosti bračnih partnera, oni svjesno odlučuju za donošenje novog života na svijet i unaprijed su spremni preuzeti svu odgovornost i brigu o novom članu porodice. Kao zrele ličnosti spremni su djetetu pružiti ljubav, sigurnost i svaku vrstu zaštite u krugu porodice a kasnije i u samom društvu. Zaštitna funkcija je jedna od bitnih funkcija porodice. Bračni partneri su spremni za odgoj i socijalizaciju svojih potomaka i da ih uvedu u društvene tokove života.

Biološka reprodukcija se mnogo ne razlikuje od reprodukcije drugih živih bića. Ona podrazumijeva polno spajanje živih bića iz koga nastaje novi život. Ali za razliku od drugih živih bića uvijek ima i psihološku dimenziju reprodukcije. Ona se zasniva na emocijama i uvijekovoj svijesti. Da bi se stupilo u polne odnose ljudi se vode savjesti i emocijama pa tek onda polnim nagonima. Biološka reprodukcija nije instiktivna kod uvijek kao kod drugih živih bića nego u sebe uključuje i psihološku dimenziju.

Društvenu dimenziju reprodukcije je organiziran proces, poželjan i kontrolisan od društvene zajednice. Brak i bračna zajednica je institucija koja dozvoljava i reguliše polne

odnose. Iako su polni odnosi zasnovani na volji i motivu partnera, u svim društvima stupanje u polne odnose društvo je postavljalo okvire, ograničavalo ih i nametalo pravila ponašanja prema svojim potrebama.

Kao osnova planiranja porodice može se uzeti religijska i društvena pripadnost. Religijske porodice, pored bioloških, psiholoških i društvenih dimenzija, na reprodukciju gledaju kao zadovoljavanje božijih naredbi, dok u nekim religijama vjerski službenici su djeca božija i nemaju pravo na vlastitu reprodukciju. Različite društvene pripadnosti također imaju tradicionalne stavove o reprodukciji, tako u nekim društvima je poželjno da braćni parovi imaju više i broj djece, a u nekim društvima to se smatra nepoželjno i tradicionalno se braćni parovi ograničavaju na jedno dijete.

„Pravo na izbor braćnog druga je i pravo na planiranje porodice. Zrelost za brak se danas mjeri po socijalnoj i emocionalnoj sposobnosti partnera.“ (Folbre, 2000, 216)

„Dijete danas postepeno isključava kada su počele da rastu obaveze školovanja i troškovi školovanja. Djeca ponekad nisu potrebna za ličnu sreću. Pošto dijete u savremenim uslovima veoma skupo stoji, više je broj porodica bez djece, sa jednim ili dvoje djece. Želja za uživanjem i ličnim životom nagoni mnoge supružnike na ličnu egoizam ili na odlaganje rađanja, na pojavu redovnih abortusa, što često dovodi do kasnije biloške neplodnosti žene za rađanje.“ (Gidens, 2007, 88)

Mnogi parovi zbog manjka ekonomskih sredstava ili neobezbijeđenog trajnog mjesta stanovanja odgađaju stupanje u brak i planiranje potomstva.

5. SOCIJALIZACIJA U PORODICI

Socijalizacija je proces usvajanja društvenih normi i vrijednosti. Uvijek kao društveno biće nastoji usvojiti norme i pravila svoga društva. Usvajaju i norme i prate i smjernice i pravila uvijek usvaja kulturu svoga društva. Pravila, norme i vrijednosti se razlikuju od društva do društva a i s vremenom se mijenjaju zavisno od različitih društvenih faktora.

Proces socijalizacije počinje od samog rođenja i odvija se na različitim nivoima uvijekovog rasta i razvoja. Najraniji proces socijalizacije počinje u porodici, koja je osnova za formiranje emotivno stabilne osobe, nakon toga nastavlja u obrazovnim sistemima i u samoj društvenoj zajednici, društvu.

„Socijalizacija je proces u kome bespomoćno dijete postepeno postaje svjesno sebe formiraju i se učini osoba koja je stekla potrebno znanje i ovladala vještinama potrebnim za snalaženje u kulturi u kojoj je rođeno. Socijalizacija, međutim, nije neka vrsta „kulturnog programiranja“ u kome dijete pasivno apsorbuje uticaje koji sa svoje strane utiču na ponašanje onih koji su odgovorni da se o njoj brinu. Drugim riječima dijete je od samog početka aktivno biće.“ (Gidens, 1998, 32)

„Proces socijalizacije odvija se na različitim nivoima društva i u različitim fazama uvijekovog rasta i razvoja. Primarni ili najraniji proces započinje i odvija se od određenog stupnja u okviru porodice, zatim se nastavlja u okviru školskog sistema, a kasnije i u samome društvu kao globalnoj zajednici.“ (Folmer, 2003, 33)

Odgoj u porodici je poseban međuljudski odnos primanja i davanja, ispunjen sadržajima povjerenja, ljubavi, želja, iskrenosti, razumijevanja, nadanja, radosti i razodavanja.

„Obitelj je prva i najvažnija škola života u kojoj dijete stječe prva znanja, vještine, umijeća i navike. Ona je temeljna, ali i promjenjiva društvena skupina. Na obitelji leži velika odgovornost spram djeteta. I onda kada su odnosi loši, ona je izuzetno moćna i jedna od najsnažnijih odgojnih sredina.“ (Rosić, V., 1998, 64)

Socijalizacija je u stalnom procesu nadogradnje. Društveni sistemi su promjenjivi a posebno danas u savremenom društvu gdje je tehnologija omogućila da svijet postane globalno selo. Mnoštvo dostupnih informacija oblikuju društvene norme i pravila jer svako društvo je podložno utjecaju drugih društvenih grupa ili društava.

5. 1. Uticaj porodice na socijalizaciju

„Porodica je u strukturalnom i formalnom pogledu historijska i promjenjiva društvena grupa, koja su univerzalna obilježja:

1. da postoji na heteroseksualnim vezama, pomažu u kojih muškarci i žene zadovoljavaju svoje prirodne polne, duhovne, moralne i estetske potrebe i obezbjeđuju reprodukciju društva ranjavanjem potomstva (bilološke osnove porodice);

2. zasniva sistem srodnih odnosa koji predstavljaju osnov za polne tabue i podjelu uloga unutar porodica (biosocijalne osnove porodice);
3. obezbjeđuje i razvija socijalne i individualne (moralne i psihičke) osobine ličnosti (socijalne osnove porodice);
4. obezbjeđuje obavljanje određenih ekonomskih (proizvodno – prostornih ili samo potrošnih) djelatnosti u okviru porodice (ekonomske osnove porodice).“ (Mladenović, 1977, 52)

„Osnovni zadatak porodice je formiranje socijalne ličnosti. Porodica je značajan prenosilac moralnih i običajnih normi kao i tradicionalnih i kulturnih vrijednosti. Porodica utiče na odgoj, brigu i uzdizanje potomaka, ona brine o njihovom zdravlju i uključuje ih u društveni život. Ona razvija osjećaj za moralne i društvene vrijednosti. Porodica se najčešće označava kao primarna društvena grupa koja ima za cilj psihosocijalni razvoj ličnosti. U procesima kultivacije i socijalizacije, koji se do određenih godina obavljaju u porodici i koji se često pokazuju odsudnima, pojedinac se učvršćuje i kulturnim i društvenim obrascima ponašanja.“ (Žepić, 2007, 156)

„Porodica sredina je odlučujuća u razvoju djeteta, ta poznata максима, iako osporavana i stavljena u porodičnu ulogu prošlosti, ni u modernom vremenu ne gubi na aktuelnosti. Uloga porodice se transformirala od velike i patrijarhalne porodice povijesno i ekonomski se osamostalila i konstruirala inkosna ili industrijska porodica. Transformacija porodice prvenstveno je i u sadržinskom smislu socijalizacije i dinamike utjecaja na proces razvoja djeteta. Više na dijete nije dominantan utjecaj imala samo najbliža rodbina već i druge društvene grupe.“ (Fotić, 2003, 86)

„Porodica je na mnogobrojne utjecaje oblikovala život pojedinca, ponekad je imala i negativne efekte za samo dijete, zbog velike potrebe za radom i njenim doprinosom porodičnoj ekonomskoj zajednici u tradicionalnoj podjeli rada. Zato i nije iznenađujuća težnja velikih porodica za transformacijom za demokratizacijom prava članova porodične zajednice, za jednakopravnostima žene i djeteta i za osnovnim pravima pojedinca.“ (Fotić, 2003, 86-87)

„Različite okolnosti od koji zavisi da li se porodica odgovoriti na sev ove zadatke. U tom smislu, u prvi plan se ističe značaj skladnih, uravnoreženih porodičnih odnosa, mećusobna ljubav i povjerenje meću roditeljima, odnosno porodična atmosfera koja je rezultat mećusobnih odnosa članova i odgojnog stila u porodici.“ (Mid, 2003, 104)

5. 2. Odgojno-obrazovna funkcija porodice

Funkcionalnost porodice je veoma složen proces. On treba da doprinese pravilnom razvoju djetetove ličnosti i skladu u porodičnim odnosima. Dobrobit djeteta je osnova od koje polazi svaka porodica i dobrobit djeteta treba biti i konačni cilj.

Porodica je prva prirodna škola za oblikovanje mlade ličnosti, a roditelji su prvi i najbitniji učitelji. U njoj se usvajaju prve i osnovne vještine, navike, ponašanja i vrijednosti. Dijete posmatra život kroz prizmu porodičnog života. Ono posmatra roditelje, oponaša ih,

usvaja navike i prihvata određena pravila i ponašanja. Snaga porodičnog odgoja je nezamjenjiva ali je i istovremeno i najteža uloga koje mogu roditelji preuzeti na sebe. Porodica danas ima veoma teške zadatke i odgovornosti pred sobom: brigu o djetetovom psihofizičkom razvoju, usvajanju znanja, razvoju njihovih intelektualnih i fizičkih sposobnosti, usmjeravanju o usvajanju moralnih uvjerenja, stavova, navika, vještina, razvoju pozitivne ličnosti, pravilnog odnosa prema društvu i radu. Porodica je zadužena i za ostvarivanje ekonomskih sredstava koja su potrebna za egzistenciju, ali i vodi brigu o zdravlju svojih članova a posebno djece.

Prvi društveni odnosi za dijete odvijaju se u porodici. Dijete u najranijem dobu posmatra i oponaša svoje roditelje, time usvaja određena ponašanja koja prenosi na društvo. Zdravi porodični odnosi, u kojima dominiraju poštovanje i ljubav između roditelja, doprinose da se dijete razvije u pozitivnu ličnost i da ima pozitivan stav prema društvu, za razliku od djece koji žive u porodicama u kojima ne vlada sklad između roditelja.

Danas je dodatno otežana funkcija odgoja u porodicama najviše zbog manjka vremena i roditeljske prezaposlenosti radi obezbjeđivanja egzistencije. Time se pravi otuđenje članova porodice i gubi se komunikacija. Porodice gdje nema dovoljno komunikacije vode do formiranja nezadovoljnih ličnosti a nezadovoljstvo povlači i za sobom mnoga društveno nepoželjna ponašanja.

Primarna obaveza roditelja je da svoju djecu odgovorno odgajaju. Zadatke odgoja prije svega izvršiti porodice u kojima vlada harmonija i ljubav između supružnika, koje stvaraju pozitivnu porodičnu atmosferu, u kojima postoji ispravna komunikacija i interakcija. Time se osigurava pravilan emocionalni i moralni razvoj djeteta. Interakcijom članovi porodice stvaraju odnose unutar porodične zajednice i pravila u kojima se razvija poštovanje i pravednost i spoznaja o vrijednosti vjekovne ličnosti. Porodica uspostavljanjem pravila koja podjednako vrijede za sve članove, osigurava da se dijete usvojiti naučeno ponašanje i tako postupati i u okruženju izvan porodice.

Porodični odgoj se s uticajem drugih faktora može smanjivati ali ne može izbrisati niti zamijeniti prva usvojena ponašanja i odgoj koji je stečen u porodici.

6. RELIGIJA I PORODICA

Religiju shvatamo kao pogled na svijet i oblik društvene svijesti. Religija je dio kulture jedne društvene grupe. Religija je bitan dio ovjekovog života, ona postavlja i daje odgovore na pitanja ovjeka o njegovoj egzistenciji. Religija se može shvatiti i kao dar od Boga svim ljudima koji podjednako mogu religijskim metodama tragati za smislom života koji ih vode do kona ne sre e.

„Religiju bismo u polazištu mogli shvatiti kao ljudsku aktivnost u najop enitijem smislu. To je stvar ovjekovog uvjerenja i njegovo prihvatanje natprirodnoga kao stvarnoga.“ (Fo o, 2000, 276)

Prvobitno zna enje religije prevodilo se kao povezivanje, dodirivanje, ponovni izbor. To prvobitno zna enje religije upu uje na ovjekov li ni pokušaj stupanja u vezu s natprirodnim bi em koji ima mo u koje polažemo nadu i is ekujemo odgovore na neka nama nepoznata pitanja ili ispunjavanje o ekivanja. Religiju ovjek doživljava kao dar od Boga koja zahtijeva poštivanje, poslušnost, skromnost, požrtvovanje, ispunjavanje uloga i odanost Bogu kao nedodirivom i neospornom njegovom postojanju.

„Religija je društvene pojava i najstariji oblik društvene svijesti koji se o ituje u vjerovanju u natprirodne sile, koji je utemeljen na sistemu moralnih norma i koji je popra ensistemom razli itih osje aja, obi aja vjerskih institucija i simbola.“ (Žepi , 2007, 325)

Religija zadire u najdublje ovjekove osje aje. Ona je podru je spajanja racionalnog i iracionalnog, koji jedno drugo ne isklju uju i me usobno se nadopunjuju. Religija je odnos ljudi prema svetom koje je nedodirivo, sveto, uzvišeno.

„Religija je istovremeno i ovjekov odgovor na objavu Boga, svojstven samo misle im bi ima. Taj odgovor zna i primanje i prihvatanje zdatog života, ispunjavanje uloga, skrušenost, poslušnost i odanost nekom ko je nesporan, nedodiriv i neporeciv. Religija tako er podrazumijeva i tradicionalno mišljenje nakupljeno u generacijskom kodu pojedinaca ili grupa. Ona je proizvod okolnosti (prostornih i vremenskih) u kojima se ljudi nalaze, nude i im utjehu i iskupljenje. Religija je prisutna u ovjekovoj svijesti i iskustvu kao nadracionalno, nadljudsko, umom i razumom prihva eno, ali nikad do kraja shva eno (vje ita tajna). Tajnost (tajanstvenost), misti nost ini religiju druga ijom od svih drugih podru ja ovjekovog intelektualnog, prakti nog i racionalnog djelovanja.“ (Mid, 2003, 78)

6. 1. Religijska funkcija porodice

Religija nalaže život u bra noj zajednici. Sve zdrave i punoljetne osobe prema religijskim propisima dužni su stupiti u bra nu zajednicu. Religija se protivi usamljenosti i individualnom na inu života. Prema religiji brak treba da bude vrsta i trajna veza izme u muškarca i žene. Veza koja se zasniva na obostranom povjerenju, odanosti i ljubavi. Bra ni

parovi trebaju biti fizički i psihički spremni za bračnu zajednicu. Oni trebaju da imaju iste ili slične poglede na život.

Osnovna funkcija braka je formiranje porodice i rađanje potomstva. Osnovna funkcija porodice je formiranje zdrave porodične zajednice. Zdrava porodična zajednica je uslov za formiranje zdravog društva.

Poslanik Muhamed a.s je rekao: „Ko bude od vas u mogućnosti da na nešto odgovaraju u osobu za brak, neka se oženi. To će mu sačuvati oči od harama i zaštititi se ga od bluda. A ko nije u mogućnosti, neka posti, jer se ga post sačuvati od grijeha.“ (Buhari), (Mehmedovi ,1991,80)

Uloga roditelja u porodičnoj zajednici je nezamjenjiva. Roditelji trebaju da budu pripremljeni za najljepšu i najtežu ulogu u društvu. Prema religijskim učenjima roditelji treba da budu pripremljeni za porodični život. Oni trebaju da budu primjer i uzor svom djetetu, svojim ponašanjem, radom i djelima. Roditelji su prvi djetetovi učitelji. Zato lijep odgoj je naredba i propis religije. Poslanik Muhamed a.s. kaže: „Oplemenite vašu djecu i uljepšajte njihov odgoj.“ (Ibn Madže) (Mehmedovi ,1991,76)

7. PORODI NO NASILJE

7. 1. Nasilje

Nasilje (dolazi od rije i "sila") i označava odnos između dviju strana u kome jedna strana upotrebom ili samom prijetnjom upotrebe sile utječe na drugu stranu. Nasilje je svjesna okrutnost usmjerena prema drugima s ciljem sticanja moći i pomoći u nanošenju psihičke i/ili fizičke boli.

„Šta je to nasilje i tendencija ka nasilju, i zašto je ono bilo neophodno u prošlosti? Kao prvo, vrste jednu jednu drugu. Kao što se često govori, vrste na našoj planeti uglavnom koriste borbu ili bježanje suočeni sa mogućnošću biti pojednim. Iako se pretpostavlja da se ove dvije reakcije razlikuju, one imaju više zajedničkog nego različitog. Adrenalin se luči, srce tuče maksimalnom brzinom i svaka misao ili potreba u vezi s drugim stvarima, kao što je probava ili vožnja, raunava o ozljedi, biva potisnuta. Ako bi se ustanovi da borba nije moguća niti bježanje ili njegove varijacije, pravilo se da je mrtvo. Za vrijeme bježanja adrenalin radi korisne stvari napuhivaju mišiće u nogama i izaziva trzanje ruku. Ako bi se ustanovi da bijeg nije moguć, onda se primjenjuje posljednji pokušaj u odbranju napada - biće se pravi mrtvo, ili pokušava postati nepoželjnim plijenom za napadača, pa može nastati izbacivanje izmeta ili gubljenje svijesti.“ (Asurmendi, 2002, 97)

Od nastanka svijeta pa do danas prisutno je nasilje kao oblik neprihvaćenog i nepoželjnog ponašanja među pojedincima, unutar i liširih grupa ljudi, organizacija, institucija i sistema. Nasilje je specifičan odnos između dvije osobe pri čemu jedna strana primjenjuje neki oblik prisile i ima nadmoć nad drugom stranom. Nasilje je oblik moći i postizanja moći prisilnim putem.

„Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) definira nasilje kao namjerno korištenje fizičke sile i moći prijetnjom ili postupkom prema samome sebi, prema drugoj osobi ili prema grupi ljudi ili itavoj zajednici, što bi moglo rezultirati ili rezultira ozljedom, smrću, psihološkim posljedicama, nerazvijenošću ili deprivacijom.“ (Cvjetković, 2015, 122)

„O nasilju se može govoriti kada neko nekoga povrijedi ili učini da se osjeća loše. Nasilje može da se desi svakome i u svakom trenutku, bez obzira na godine, spol, profesiju, položaj i ulogu koju osoba obavlja u društvu. Nasilje podrazumijeva nanošenje fizičke boli i oštećenja, zloupotrebu sile i povredulibne slobode. Ono je prijetnja normalnoj ljudskoj egzistenciji, koja osobu degradira na status objekta i oduzima joj slobodu djelovanja. Gotovo svaki oblik nasilja sadrži i fizičke i psihičke nasilne radnje. Individualnost i žrtve se kontrolira, njene osnovne vrijednosti egzistencijese ignoriraju, što rezultira njenom nemoć.“ (Šuvalija, 2012, 3)

7. 2. Teorije o nasilju

Mnoge nauke su proučavale i istraživale uzroke i nastanak nasilja u društvu. Među najčešćim teorijama su se izdvojile: biološka, psihološka, sociološka i feministička teorija.

- Biološke teorije nasilje ili nasilni ko ponašanje objašnjavaju prema biološkim karakteristikama ovjeka. Ove teorije ukazuju da su neki ljudi po svojoj prirodi određeni kao zloinci i da se to može objasniti njihovom tjelesnom građom. Biološke teorije razgranale su se u nekoliko pravaca i to na antropološke teorije, teorije nasljeđivanja, i endokrinološke teorije.

„Antropološka, tj. Lombrozova teorija, kao jedini uzrok kriminalnog ponašanja navodi fizički izgled delinkventa. Tako on navodi sledeće karakteristike zločinaca: nenormalno velike i male glave, ljude malog i zdepastog rasta, dugačke i klempave uši, udubljene i kose oči, malo i zakošeno čelo, neosetljivost na bol, daltonizam, oslabljeno čulo pipanja i sl. Prema njemu silovatelji bi imali duge uši, spljoštenu lobanju, kose i jako približene oči, spljošten nos i bradu. Kradljivac bi imao pokretljivije lice i ruke, male nemirne oči, spljošten nos i široku bradu. Ubica iz navike ima usku lobanju, široke i nenormalno razvijene vilice, izbačene jabučice (koje su karakteristika brutalnosti).“ (Bošković, 1995, 54–55)

„Hromozomske teorije nasilni ko ponašanje objašnjavaju da „kombinacije kromosoma XYY kod muškaraca i XXY kod žena smatraju kriminogenim. Višak Y kromosoma označava kao razlog vrlo konkretnih kriminalnih djela kod muškaraca, kao što su: seksualni delikti, ubojstva i sl., a kod žena: prostitucija i pedomorstvo.“ (Pinatel, 1955, 33).

„Kod pravca koji prednost daje biokonstucionalnim sklonostima (genetička teorija), isti će se „da se zločinac ne rađa, već da kod određenih ličnosti postoje određene sklonosti za kriminalno ponašanje.“ (Bošković, 1995, 58)

„Kod endokrinoloških teorija kao uzrok kriminalnog ponašanja navodi se endokrini sistem, jer žlezde s unutrašnjim lučenjem bitno utiču na psihofizički razvoj ličnosti. Tako npr. Podolski tvrdi da „što više pada nivo šećera u krvi, to je veća tendencija vršenju krivih dela.“ (Bošković, 1995, 61)

- „Psihološke teorije nasilje u porodici objašnjavaju kao pojedinačne pojave. Uzroci nasilnog ponašanja su u psihološkim osobinama ličnosti. One nasilje vide i kao naučeno ponašanje. Najčešće doživljaji iz djetinstva sa kojima se nasilnik susretao u porodici su uzrok njegovog nasilničkog ponašanja. Naučeno ponašanje se odnosi i na žene, jer one su unaprijed naučene da su podređene muškarcu i za njih nasilno ponašanje nije nešto što bi trebalo izlaziti iz okvira porodice. Psihološke teorije objašnjenje za nasilje pronalaze u osobinama ličnosti. Ove teorije uzrok kriminalnog ponašanja nalaze u raznim psihološkim osobinama ličnosti kao što su inteligencija, motivi, stavovi i sl. U okviru ovih teorija postoje dva pravca i to jedan koji uzroke kriminalnog ponašanja pronalazi jedino u psihološkim osobinama, i drugi koji psihološke osobine posmatra u kontekstu uticaja socijalnih i društvenih činilaca.“ (Bošković, 1995, 64)

Teorije učenja naglašavaju da se nasilje, kao i druga ponašanja, učini – klasičnim, instrumentalnim ili opservacionim učenjem, kao na in postizanja cilja u socijalnim relacijama. „Neutralne draži asociirane sa dražima koje izazivaju agresiju ili emocije koje vode agresiji vremenom postaju i same da izazivaju agresivno ponašanje ili emociju. Agresivni postupci postaju zavisno od posledica – pozitivnih ili negativnih –

do kojih dovode: pozitivno potkrepljenje (postizanje željenog cilja), negativno potkrepljenje (izbegavanje neprijatnosti), pozitivna kazna (delovanje averzivne draži), negativna kazna (uskraćivanje prijatne draži). U i se i razlikovanje situacija ili osoba prema kojima se može biti nasilno, kao i generalizacija ovog ponašanja.“ (Popadi , 2009, 183).

- Sociološke teorije nasilje posmatraju kao proizvod društva, a ne kao neku univerzalnu pojavu. „Za razliku od psiholoških teorija koje uzroke traže jedino u svojstvima ličnosti, sociološke teorije uzimaju u obzir i „društvene uzroke koji je formiraju ličnost kao takvu, kao i uticaj ličnosti na društvene odnose, zatim ekonomske, socijalne i druge determinante, društvene posledice i ostale faktore koji socijalne devijacije određuju kao društvenu pojavu.“ (Bošković , 1995, 82)

„Kao faktori koji najsnažnije djeluju na pojavu nasilja u porodici navode se porodica kao društvena grupa sa visokim nivoom konflikata, visok nivo nasilja u društvu, porodična socijalizacija, odnosno vaspitavanje djece uz pomoć nasilja, kulturne norme i seksistička organizacija društva.“ (Petrušić , Konstantinović -Vilić , 2010, 13)

Pored ovih faktora postoje i ekonomski resursi kao snažan faktor koji je od velike važnosti za stabilnost porodice ili mogu biti uzrok nasilja u porodici.

Teorija resursa, smatra da porodica, kao i svaki društveni sistem počinje od sila i da je sila sredstvo kojim se održava funkcionisanje porodice. Svako od članova porodice poseduje određene resurse, više ili manje. Onaj ko poseduje više resursa, favorizovan je od ostalih članova porodice i u mogućnosti je da koristi silu kako bi uticao na druge članove. S druge strane, nedostatak resursa dovodi do pojave stresa kod određene osobe, nesklada zbog nejednake raspodele resursa. U vezi sa ovim je i pojava nasilja u porodici, kada muškarac nema zaposlenje koje odgovara njegovom obrazovanju, ili kada je žena obrazovanija od njega. Naravno da nije svaka svađa u porodici nasilje. Da li će neki sukob eskalirati do te mere da dođe do nasilja, pokušava da objasni integrativna teorija socijalnih struktura. Prema ovoj teoriji, postoje određeni strukturalni faktori društvenog života koji mogu da predvide nasilne, tj. nenasilne sukobe. „U porodicama u kojima postoji: nizak stepen socijalne izolacije ili jaka podrška mreže; uzajamna, me uzavisna ili integrativna podrška mreže ili više „preseka” između glavnih mreža koje stvaraju socijalni pritisak na nasilje; visok stepen jednakosti ili relativno jednak pristup i kontrola materijalnih resursa, niži nivo intimnosti kombinovan sa rastućom kulturnom distancom; manje centralizacije i autoriteta; prihvatanje nenasilne mreže ili alternativnih formi rešavanja sukoba; manje su šanse za pojavu nasilja.“ (Ignjatović , 2011, 56)

Uzrok nasilja u porodici mogu biti razne stresne situacije sa kojima se porodice susreću. Kao faktor stresa uzima se nezaposlenost, siromaštvo koje dovodi do socijalne isključenosti, nepovjerenje, razdvojenost partnera radi sticanja sredstava za egzistenciju, gubljenje tradicionalno propisanih uloga.

- Feminističke teorije za razumijevanje nasilja prema ženama od strane muškaraca vide u društvenoj konstrukciji pola. Muškarca dominira u porodici. To je dio društvenog sistema. Žene u društvu se odgajaju da podnose nejednakost sa

muškarcima. To je pojava koja je izazvana historijskim, socijalnim i kulturnim odnosima u društvu.

Savremeni pristup partnerskom nasilju kao najrasprostranjenijem obliku porodičnog nasilja zasniva se na stavu da nasilje u porodici nije isključivo lični problem, već društveni problem i da partnersko nasilje ima duboke korijene u patrijarhalnoj strukturi društva i tradicionalnom rodnom identitetu koji podrazumijeva podređenost žene i njenog predodređenom društvenom položaju.

Žene pronalaze razne načine da se nose sa problemom nasilja, te sve strategije radije koriste aktivnost nego pasivnost. Varijacije u reagovanju žena, ili jedne žene u vremenskom periodu, dovoljan su razlog da se uoči i kako jedan nefleksibilan model efekata kao što je „sindrom (pre) tužne žene“ može biti opasan, jer ne samo da isključuje već i broj oblika ženskog ponašanja, nego postavlja standard za procjenu. Izlazak iz nasilne veze obuhvata veliki broj procesa i prije odražava „spiralno“ kretanje, iako drugima može izgledati da se žena kreće u „začaranom krugu“, i uključuje nekoliko etapa: od pokušaja upravljanja situacijom, iskrivljenja slike realnosti, definisanja zloupotrebe, ponovnog procenjivanja odnosa, do okončanja odnosa i okončanja nasilja. Kelly naglašava da „svaka žena kroz njega prolazi na različite načine, nekada zaprepastujuće brzo, mučno, sporo ili mnogo štošta između.“ (Kelly, 2003, 62-66).

„Nasilje u porodici, prema feminističkim teorijama, omogućeno je „diskriminacijom i nedostatkom društvene odgovornosti za nasilje nad onima koji nemaju moć, niti sposobnost da mu se odupru.“ (Petrušić, Konstantinović -Vilić, 2010, 14)

Prema feminističkim teorijama moć u društvu je uvijek u rukama muškaraca koja se prenosi na brak i porodicu. Odatle slijedi da muškarac ima nadmoć nad ženom koja uvijek mora biti podređena. Društveno opravdano ponašanje je da je žena čuvar tradicije. Ona je ta koja treba da izvršava društvene očekivane uloge u porodici. Žena je stub porodice i od nje se očekuje da sačuva porodičnu zajednicu. Prijaviti nasilje za mnoge žene znači i razoriti porodičnu zajednicu.

Feminističke teorije uzroke nasilja traže i u porijeku i u žrtvama koje trpe nasilje i ne žele izaći iz tradicionalnih okvira.

7. 3. Kriza u partnerskim odnosima

Kvalitetan odnos između muškarca i žene podrazumijeva život ispunjen međusobnom i uzajamnom ljubavi. Partnerski odnosi ispunjavaju dio života i oni su osnova formiranja porodice. Taj odnos podrazumijeva sklad muškarca i žene u kojem su odnosi zasnovani na komunikaciji, razumijevanju, povjerenju, pomaganju, nadopunjavanju. Skladan partnerski odnos podrazumijeva i razvijanje emocionalne stabilnosti, topline i sigurnosti. Oni proizvode sreću, zadovoljstvo, motivaciju za uspjeh, energiju za savladavanje prepreka u društvu koje ih zadese. Zdravi partnerski odnosi proizvode i zdrave i sretne porodice.

Ipak, i u zdravim partnerskim odnosima postoje trenutci i vremenski periodi kada se partneri susreću sa krizom i nailaze na prepreke koje onemogućavaju skladno funkcionisanje.

Dešavaju se razmjerice, nerazumijevanje, emotivne krize, ekonomske krize i slično. Jedino komunikacija, želja i volja oba partnera može održavati stabilan odnos. Tada i na izgled nerješivi problemi imaju rješenje.

Život u današnjem društvu pretrpan je mnogobrojnim obavezama. Sve više mladih braćuh parova su zaposleni i od njih se očekuje maksimalna predanost na poslu. Težnja za obezbjeđivanjem materijalnih sredstava i obavljanja očekivanih uloga u društvu mladim parovima sve više nedostaje vremena da se posvete zajedničkoj porodici i životu. Brzi tempo života uveliko odvaja ljude jednih od drugih pa tako i u partnerskim odnosima. Pretrpani obavezama partneri pokušavaju živjeti jedno pored drugog, javlja se nedostatak komunikacije, manjak intimnih odnosa, neispunjena očekivanja, nezadovoljstvo. Iz nedovoljne komunikacije pojavljuje se nezadovoljstvo koje s vremenom prerasta u svašta u svake i često u partnerskim odnosima prerastaju u nasilje. Takav oblik nasilja naziva se porodično nasilje.

7. 4. Nasilje u porodici

„Porodica je u današnje vrijeme suočena sa brojnim teškoćama i problemima, kako bi se održala i ispunila pretpostavljene funkcije i očekivanu ulogu. Prvi problem sa kojim se savremena porodica susreće jeste siromaštvo. Istraživanja pokazuju da jedna petina svjetskog stanovništva (globalnog društva) živi u siromaštvu. Porodica trpi dvostruki pritisak od siromaštva: prvo, porodice se raspadaju zbog siromaštva, i drugo, ne mogu na vrijeme da se zasnaju nove i obavljaju očekivane funkcije. Poseban problem predstavlja činjenica da su siromašne porodice običajno brojne i nalaze se u nerazvijenim područjima, sa visokom stopom nataliteta (demografskom eksplozijom).“ (Šijakovic, 2008, 96)

„Porodice su ugrožene nasiljem, kako unutar samih porodica, tako i nasiljem u neposrednom okruženju. Nasilje unutar porodica karakteristično je za sva savremena društva bez obzira na njihovu ekonomsku i ukupnu razvijenost. Nasilničko ponašanje ispoljava se od strane supružnika međusobno (posebno muža prema ženi), od strane roditelja prema djeci, kao i od strane djece prema roditeljima. Visok stepen nasilja u porodici ima korijene u frustracijama, strahu, neizvjesnosti i teškoćama, koje pojedini članovi doživljavaju u društvu i to prenose na porodicu. Neostvarene ambicije, namjere, težnje i interesi pojedinih članova porodice, stvaraju refleksno nasilje koje se ispoljava u porodici, kao neka vrsta emotivnog i socijalnog ventila.“ (Šijakovic, 2008, 97)

„Bosanskohercegovačko društvo nije pošteno, čak se može reći da prednjači u Evropi po slučajevima nasilja, koje postaje sastavnim dijelom društva, porodice ali i pojedinca. Nemoguće je analizirati društvo u Bosni i Hercegovini, a ne govoriti o nasilju u javnoj i privatnoj sferi, u politici i religiji, školi i medijima, nad ženama i djecom. Brzi tempo života, teška socio-ekonomska situacija, politička nestabilnost i nove tehnologije svakodnevno mijenjaju društvo u kojem nasilje caruje i biva prihvaćeno. Već je izloženost nasilju kod osoba povećala prag tolerancije na nasilje, tako da ono u njihovoj percepciji ne

bude shvaćeno kao nasilje ili postaje društveno prihvaćen obrazac ponašanja.“ (Cvjetković, 2015, 122-123)

„Zašto je nasilje u porodici tako rašireno? Tu je riječ o više tipičnosti. Jedan se odnosi na kombinaciju visokog stepena emocionalnosti i prisnosti koja je osobena za porodični život. Porodične veze uvijek su pune emocionalnog naboja, pri čemu se izmješaju ljubav i mržnja. Sve one koje izbijaju u samoj porodici u stanju su da se pretvore u antagonizam, što se u nekom drugom okruženju ne događa. Ono što u tom pogledu izgleda sitan nesporazum, prerasta u puno neprijateljstvo među supružnicima ili roditeljima i djecom. Drugi element je činjenica da se dobar dio nasilja u porodici u stvarnosti toleriše ili čak odobrava. Tako, šamarci ili udarci uopšte, koje gotovo svako dijete u životu primi uglavnom nailaze na odobravanje javnosti, pa se čak i ne kategorišu kao nasilje.“ (Gidens, 1998, 120)

„Uzroci i faktori koji doprinose nasilju u porodici su najčešće nezaposlenost, siromaštvo, neadekvatan stambeni prostor, alkoholizam, pritisci na poslu, mentalni poremećaji, seksualni zahtjevi, kulturni faktori, braćunost i otkivanje, nasilje kao način ponašanja, uvjerenje muškarca o njegovom vlasništvu nad svojom suprugom.“ (Deljković, 2005, 66)

„Nasilje u porodici predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava. Nasilje u porodici je osobni, porodični i društveni problem. Nasilje u porodici shvatamo kao svakodnevni ili propust, u međusobnoj interakciji i dinamici međusobnih odnosa, kojima se drugoj osobi nanosi tjelesno nasilje ili psihičko zlo.“ (Šeparović, 1998, 109)

„Nasilje u porodici predstavlja obrazac različitih ponašanja koja kreću se od ponizavanja ih komentara, grubih komentara, preko ekonomske eksploatacije, udaranja i šutiranja, izolacije, do seksualnog zlostavljanja, davljenja sakaćenja i ubistva.“ (Centar za promociju zdravlja žena, 2011, 9)

7.5. Vrste nasilja u porodici

Nasilje u porodici se može posmatrati s obzirom na objekat nad kojim se vrši i s obzirom na način zlostavljanja.

Prema objektu nad kojim se vrši, postoje sljedeći oblici nasilja: nasilje nad djecom, nasilje među supružnicima i nasilje nad starijim osobama.

- Zlostavljanje i zapostavljanje djece je ozbiljan socijalni problem. Nasilje nad djecom postoji oduvijek u različitim oblicima i često je udruženo sa drugim oblicima nasilja u porodici, najčešće s nasiljem nad intimnim partnerom (kućno nasilje). Definiše se kao tjelesno i psihičko povređivanje, seksualno zlostavljanje i zapostavljanje djece mlađe od 18 godina od strane odrasle osobe.
- Nasilje među supružnicima ili kućno nasilje generalno se definiše kao zlostavljanje žene od njenog muža ili zlostavljanje žene od njenog muškog prijatelja s kojim je u

zajednici, ali također se mogu dogoditi nasilje odnosi i na muškarca koji je napadnut od strane njegovog ženskog partnera i na zlostavljanje koje se događa između dvije osobe istog spola koje žive skupa kao intimni par.

- Zlostavljanje osobe starije životne dobi definiše se kao fizičko, seksualno, emocionalno i finansijsko zlostavljanje. Prisutno je i nasilje djece nad roditeljima, gdje se radi o odrasloj djeci, koja, usljed osjećaja tjeskobe, porodičnih obaveza, reagiranja na zabrane, teškoća u vezi, ekonomske situacije, kriminala, narkomanije, ispoljavaju nasilje nad roditeljima.

Prema obliku nasilje se dijeli na: fizičko nasilje, psihičko nasilje, socijalno nasilje, seksualno nasilje, ekonomsko nasilje i duhovno nasilje.

- Fizičko nasilje je kada neko povrijeđuje tijelo druge osobe. To može biti: udaranje, guranje, davljenje, upanje, zatvaranje i zaključavanje, otimanje i uništavanje stvari, napad oružjem, trovanje, paljenje, posipanje vrućom vodom, uskraćivanje hrane, sna i sl.
- Pod psihičkim nasiljem podrazumijevamo trajno neprijateljsko raspoloženje prema osobi. Očituje se na sljedeće načine: zabrane, prijetnje, uvrede, poniženja, podcjenjivanje, omalovažavanje, neprihvatanje, nijekanje i odbijanje osobe, ponižavanje, kažnjavanje, zastrašivanje, izolacija, etiketiranje, uhoćenje, proglašavanje psihički nestabilnom osobom.
- Socijalno nasilje (isključivanje iz grupe i diskriminacija) se događa kada se neko isključi iz grupnih aktivnosti, ogovara, kada se pričaju laži o nekoj osobi, ili nagovaraju drugi da se sa tom osobom ne druže.
- Seksualno nasilje i zloupotreba osoba podrazumijeva njihovo uključivanje u seksualnu aktivnost koju ta osoba ne razumiju u potpunosti, za koju nije razvojno zrela (ne prihvaća je, nije u stanju da se sa njom slože) i koja ima za cilj pružanje uživanja ili zadovoljenja potrebe druge osobe. Vrste seksualnog zlostavljanja: seksualno uznemiravanje, seksualna zloupotreba, incest, nedobrovoljne seksualne radnje, silovanje.
- Ekonomska vrsta nasilja se održava na ovaj način: uskraćivanje novca, oduzimanje zaradnog novca, zabrana zapošljavanje, kontrola trošenja novca.
- Duhovno nasilje podrazumijeva: prisiljavanje na prakticiranje vjere, prisiljavanje prelaska na drugu vjeru, nametanje vjerskih običaja.

7. 6. Nasilje nad ženama

Nasilje nad ženama je jedan od najvećih društvenih problema, koji ima niz negativnih posljedica kako za žene, porodicu i njene članove, tako i cijelu društvenu zajednicu. Nasilje u porodici je najčešće prikriveno, nevidljivo ili prihvaćeno kao uobičajeno ponašanje, najčešće zbog patrijarhalnih shvatanja o odnosima spolova.

„Društvena konstrukcija roda centralna je u izumiranju porodičnog nasilja i nasilja u intimnim vezama. Rod organizira društvenu interakciju, a žene u ovoj interakciji zauzimaju podređenu poziciju, dok muškarci većinom zauzimaju pozicije moći.“ (Klasinić, 2011, 338)

Nasilje nad ženama je ispoljavanje historijski nejednakih odnosa društvene moći između muškaraca i žena koji su doveli do diskriminacije i dominacije nad ženama od strane muškaraca i do sprječavanja potpunog napretka žena. Nasilje nad ženama je jedan od osnovnih društvenih mehanizama kojima se žene prisiljavaju da budu u podređenoj poziciji u odnosu na muškarce.

„Kada je u pitanju nasilje prema ženi, tada se primjećuje da takva vrsta nasilja egzistira još iz antičkog perioda te da je nasilje prema ženi karakteristika većine društava. Interesantno je pratiti uzroke pojave nasilja prema ženi tako da se smatra da je jedan od osnovnih uzroka nasilja prema ženi, sistem odnosa koji se uspostavljaju u društvu u smislu nejednako raspoređene moći. To znači da je nejednaka raspodjela moći između muškaraca i žena prisutna kroz historiju u svim fazama društva te da su žene vrlo često ugrožene bez obzira na nacionalnu, rasnu i vjersku pripadnost, kulturu, starost, ekonomski razvoj društva i status žene u društvu.“ (Šarić, 2005, 111)

Nasilje nad ženama podrazumijeva svaki oblik rodno zasnovanog nasilja. Nasilje nad ženama pojavljuje se u različitim oblicima ali najčešće je primijenjen oblik fizičkog nasilja. Fizičko nasilje je vidljivo i može se najlakše dokazati zbog vidljivih posljedica na tijelu žrtve. Fizičko nasilje je samo jedan od oblika nasilja koje žena podnosi. Ono najčešće ide u kombinaciji sa drugim oblicima nasilja.

Prema Istambulskoj konvenciji, član 3. tačka (a), nasilje nad ženama predstavlja „svaki čin rodno zasnovanog nasilja koji rezultira ili je vjerovatno prouzrokovati fizičko, seksualno ili mentalno oštećenje, nanošenje štete ili patnje ženama, uključujući i prijetnje takvim djelima, prisilu ili proizvoljno pritvaranje, bilo isto u javnom ili privatnom životu“.³

Na osnovu istraživanja OEES-a o nasilju nad ženama u Bosni i Hercegovini zaključuje se da dvije trećine žena (67%) smatra da je nasilje nad ženama uobičajena pojava, dok preko četvrtine njih (27%) smatra da je veoma uobičajena pojava.

Prema tom istraživanju, tek je malo manje od polovine žena u BiH (48%) iskusilo neki oblik nasilja, uključujući i nasilje od strane intimnog partnera, nepartnera, uhoćenje ili seksualno uznemiravanje, od svoje petnaeste godine. Ta nije rećeno, skoro četiri od deset žena (38%) izjavile su da su iskusile psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od petnaeste godine

³ <https://rm.coe.int/article-11-bhs/168096812a>

od strane partnera ili nepartnera (FBiH: 36%, RS: 39%). Jedna od sedam žena (14%) kaže da je iskusila psihi ko ili seksualno nasilje od petnaeste godine od strane partnera ili nepartnera. Kada govorimo o po initeljima, broj prijavljenih slu ajeva je najviši kod nasilja od strane bivšeg partnera, pri emu 11% žena koje su imale bivšeg partnera kaže da je iskusilo jedan ili više oblika ovakvog nasilja, u usporedbi sa 6% žena koje kažu da su iskusile fizi ko ili seksualno nasilje od strane sadašnjeg partnera, i 8% svih žena koje kažu da su iskusile nasilje od strane nepartnera. Ove su brojke iste u oba entiteta. Od petnaeste godine života, 28% žena navodi da su iskusile seksualno uznemiravanje (RS: 31%; FBiH: 26%), dok je 10% žena doživjelo seksualno uznemiravanje u razdoblju od 12 mjeseci prije istraživanja (RS: 14%, FBiH: 9%). Uho enje je iskusila jedna od dvadeset ispitanih žena (5% u oba entiteta).

7. 7. Posljedice nasilja nad ženama

Nasilje u porodici je neprimjeno u društvu. Zbog toga je teško uvidjeti ponašanje i postupke koje trpi žrtva i okarakterisati ih kao posljedice nekog oblika nasilja. Nasilje u porodici se dešava svakodnevno i u svim društvima. Nasilje nad ženama u porodici ostavlja mnogobrojne i dugotrajne posljedice. Naj eš e ostaju posljedice na fizi kom i psihi kom zdravlju žrtve nasilja. Pored fizi kih i psihi kih posljedica, ostaju posljedice i na socijalni i društveni život osobe. Svaki neželjeni dodir ili ozljeda od strane druge osobe smatra se fizi kim nasiljem.

Fizi ke ozljede na osobi koja trpi nasilje su vidljive. esto žrtva fizi ke oblike nasilja predstavlja društvu kao li nu nespretnost ili nesretnim slu ajem. Posljedice fizi kog nasilja mogu biti ozljeda lica, ozljeda tijela, ogreborine, posjekotine, krvarenja, lomovi, ne do teških fizi kih posljedica koje mogu dovesti žrtvu nasilja do djelimi nog ili trajnog onesposobljavanja za samostalan život ili rad.

Psihi ko nasilje je gotovo i neprimjeno u društvu. Svaki oblik neprihva enog ili društveno nepoželjnog ponašanja okarakteriše se kao li no ili pojedina no ponašanje. Posljedice psihološkog nasilja mogu biti teže i dugotrajnije od fizickih posljedica. Naj eš e se javlja promjena u ponašanju, napetost, nemir, nesanica, osje aj straha, osje aj krivice, depresija, gubitak samopoštovanja, aneksioznost, manjak volje za društveni život, problemi sa komunikacijom, nedostatak strpljenja i sli no.

Žene žrtve porodi nog nasilja su isklju ene iz društvenih dešavanja, zbog osje aja manje vrijednih ili zbog srama kojeg osjeaju ili straha od nasilnika. U nekim slu ajevima nisu ni društveno poželjne.

Autorice studije „Centar za žene žrtve rata - Rosa“ smatraju da svugdje, a posebno u manjim sredinama, zlostavljane žene nose stigmu manje vrijedne, problemati ne žene koja svoje probleme donosi i na posao. Dio poslodavaca ne želi ili se boji zapošljavati zlostavljane žene zbog mogu ih problema koji im mogu stvarati njihovi partneri, a dio vjeruje da su manje dobre radnice (zbog potencijalno estih bolovanja, brige za djecu, rastresenosti i sl.). Žene iz

ruralnih sredina nalaze se u posebno teškom položaju jer su njihove mogućnosti zapošljavanja ograničene i imaju manju mrežu podrške.

Posljedice nasilja mogu se ispoljavati kao zbunjenost, odustajanje, stres, strah, izolaciju, sumnju i slično.

„Signali koji mogu upućivati na zlostavljanje su: nemir, osjećaj slabosti, osjećaj straha, srama i krivice, samozanemarivanje i gubitak samopouzdanja, zatim kao neurotske reakcije (depresivnost, anksioznost, napadi panike), poremećaji spavanja, poremećaji prehrane (anoreksija, bulimija, pohranjenost, dehidriranost), zloupotreba alkohola i droga, problemi sa koncentracijom, dezorijentiranost, rastrešenost, agresivnost prema sebi i drugima, seksualne teškoće i posttraumatski stresni poremećaji.“ (Jašarević, O., Kustura, M., 2013,172)

Nasilje žrtve čine zbunjenim. One su uvjerenе od strane nasilnika da imaju poteškoće u razmišljanju, djelimično osjećaju uništenje svojih sposobnosti, njihova zbunjenost postaje takva da uopće ne znaju kako reagovati. Žena u osjećaju zbunjenosti preuzimaju odgovornost za nasilničko ponašanje prema njima, jer su uvjerenе da su one same izazvale takvo ponašanje. U tom stanju žena žrtva se odriče vlastitog identiteta.

„Žene žrtve stalno imaju osjećaj straha. One su na oprezu, otekuju i pogled druge osobe ili neku drugu grubu gestu, ledeni ton. Plaše se reakcije druge osobe, njezine napetosti ili hladnoće ako ne odgovaraju onome što ona otekuje, plaše se uvredljivih primjedbi, prezira, ismijavanja i sličnih reakcija.“ (Hirigoyen, 2003, 161-167)

Posljedice „od sadističkog silovanja ili spolnog zlostavljanja: Tjelesne ozljede spolovila, pobaćaj, neplodnost, i razne spolno prenosive bolesti, kao i kod slabije izraženog spolnog nasilja, kao što je spolna prinuda. Sve ove posljedice bit će intenzivnije ukoliko se nasilje ponavlja.“ (Čudina-Obradović i Obradović, 2006, 496)

„Žene su danas najčešće zaposlene, dakle obavljaju plaćeni rad, ali se i dalje isključivo otekuje da se angažiraju oko kućnih poslova i da u potpunosti zadovolje potrebe supruga, djece i starijih članova porodice. Takav način života jedan je od osnovnih uzroka činjenice da žene o sopstvenom zdravlju misle najmanje. One zbog toga često i ne traže pomoć ljekara sve dok bolest ne uznapreduje i dok se, nažalost ponekad pokaže kao neizlječiva. Patrijarhat je, prema tome nametnuo ženama primarnu odgovornost za brigu o zdravstvenoj zaštiti porodice i zdravlja, iz kojeg je ona sama isključena – i svojom, ali i zaslugom vaspitanja (isto su činile i žene na koje se ona ugledala), društvenih očekivanja, tradicije, opstanka jednoobrazne slike u medijima i države koja ne čini neophodne korake da se takva situacija promjeni.“ (Zaharijević, 2012,167)

Žene u slučaju porodičnog sukoba često nesvjesno prihvataju poziciju odustajanja, boje se da bi sukob završio prekidom. U toj fazi odustajanje omogućuje da se pod svaku cijenu sačuva odnos na štetu osobnosti same žrtve.

„Posljedice nasilja na zdravlje su brojne i često ih ne prepoznaju ni same žrtve ili njihovu važnost podcjenjuju. Mnogi prije ili kasnije trebaju liječničku pomoć, zbog

specifičnih ozljeda ili zbog toga što posljedice nasilja nije moguće prebroditi bez stručne pomoći.“ (Šarić, 2012, 129)

8. FEMINISTI KI PRISTUP NASILJU NAD ŽENAMA

8.1. Feminizam

Feminizam se pojavljuje kao potreba žena za poboljšanjem njihovog položaja u društvu, potreba za pravom glasa, i potrebe za ekonomskim i političkim pravima. Feminizam nastaje kao posljedica industrijske revolucije u kojoj su žene postale veoma bitna radna snaga. Feminizam nastaje iz borbe za jednakost svih žena. On zahtijeva slobodu žene i oslobođena od društveno otkrivenog ponašanja i uloga koje se očekuju od žene. Feminizam se bori za ravnopravnost spolova i rušenje tradicionalnih uloga i budućnja svijesti kod žena.

Feminizam jeste pokret, ideologija, ali i uvjerenje, mreža teorijskih pozicija, polazna tačka u razmatranju fenomena koji se više i ne moraju ticati žena, pojamovni okvir, skup različitih (ponekad izrazito kreativnih) aktivnosti čiji je cilj pospješivanje položaja u kojem se žene danas nalaze, a nerijetko i pokušaj da se istorija pročitna drugačije, da se iz njenog tkanja »izvuku« neka nevidljiva mjesta koja bi mogla poslužiti kao putokaz za budućne prakse.

Feminizam se zalaže za jednakost u položajima muškarca i žene u društvu, za njihova podjednaka prava.

Feminizam se razvijao u tri vala:

- Prvi val feminizma javlja se u periodu 1800 i 1920 godine. U ovom periodu feministkinje su se zalagale za ravnopravnost glasanja, obrazovanja, pravo na nasljeđivanje imovine i pravo na zaposlenje. Prvi val feminizma se borio za sudjelovanje žene u javnom prostoru. Zalagao se za ukidanje diskriminacije žena. Žene prvog vala feminizma obilježene su kao sufražetkinje. One su se isticale borbom za pravo glasa i sudjelovanje u političkom životu. Prvi svjetski rat najvažnija je prekretnica u prvome valu nakon koje se radikalno mijenja pristup žena javnom prostoru. Svojenim ratnim okolnostima, feministkinje izražavaju lojalnost nacionalnim državama, a svoje ciljeve zbog ratne zbilje stavljaju u drugi plan. Nedostatak muške radne snage s druge strane natjerao je poslodavce na sve veće zapošljavanje žena, a one se u tvornicama potvrđuju jednako vještim i sposobnim kao i muškarci. To je bio najinformativniji način da se žene osvijeste kao korisne članice društvene zajednice i bitno promijene sliku o sebi.
- Drugi val feminizma javlja se u periodu između 1960 i 1980. U poslijeratnom periodu javila se težnja da muškarci i žene vrate svoje tradicionalne uloge u društvu. Iz tih razloga pojavljuje se drugi val feminizma. Drugi val feminizma je borba protiv nametnutih zahtijeva ženskosti i težnja za uspostavljanjem drugačijeg sistema vrijednosti. On je bio težnja za ujedinjavanjem svih žena bez obzira na razlike koje su

postojale me u njima. Bez obzira na razlike one su bile biološki žene patrijarhalnog društva na isti način.

„Razdvajanje roda i spola u velikoj mjeri je odredio dinamiku drugog vala. Sljedeći emancipatorski kapacitet feminističke teorije upuštao je prije svega na traženje o dubljim uzrocima i preprekama spolne jednakosti. Spolom su definirane fiziološke karakteristike i spolna razlika između muškarca i žene, dok je rod označena društvena konstrukcija rodnih uloga. Pojam roda je tako postao osnovni pojam, a rodna jednakost temeljni koncept koji je jezgra feminističke teorije.“ (Ani, 2010, 226)

Kroz drugi val žene su uspjele probleme vezane za odnose u braku i obitelji poput razvoda i nasilja pretvoriti u javni problem. Silovanje u braku, tjelesno zlostavljanje, psihološko zlostavljanje, vrijeđanje, ponižavanje i svi ostali oblici nasilja tek su sedamdesetih i osamdesetih godina konačno priznati kao takvi. Žene su ušutkavane strahom i sramotom, a njihova tišina omogućavala je neprestanu reprodukciju nasilja.

- Treći val feminizma javlja se 90-ih godina prošlog stoljeća. Feminizam trećeg vala za glavne teme ima različitosti po boji kože, spol, identifikacija ženskosti, marginalizirane grupe, queer žene. Treći val je rušio ideju o jedinstvenom ljudskom identitetu. Identifikacije su društveno i kulturno uvjetovane.

Kao predvodnica trećeg vala Butler rod smatra fluidnom i promjenjivom varijablom neovisnom od bioloških karakteristika osobe. Rodni identitet, smatra Butler, utemeljuje se tek performativno i kao takav nije izraz ukupnosti onoga što čini ličnost i individualnost. Rod je, prema tome, izvedba, a ne ono što osoba zaista jest. Određivanje roda kao konstantnoga ponavljanja društvenoga performansa, a ne izraza prvenstvene stvarnosti najpoznatiji je njezin koncept. Tradicionalni feminizam, smatra Butler, pravi esencijalne greške u određivanju roda i spola kao prirodnih kategorija. „Uspostava prisilne i naturalizirane heteroseksualnosti zahtijeva i regulira rod kao binaran odnos u kojem se muška strana razlikuje od ženske, a to se razlikovanje postiže praksom heteroseksualne želje.“ (Butler, 2000, 36)

8.2. Klasifikacija feminizma

Feministički pokret predstavlja pobunu protiv dominantnih patrijarhalnih struktura i spolne diskriminacije. Zbog različitog pristupa neravnopravnosti žena pojavljuju se različiti pravci feminizma.

- Liberalni feminizam je ogranak feminističkog pokreta koji se bori za ujednačavanje muškarca i žene u društvenom sistemu a posebno u pravnoj i političkoj sferi. Liberalni feminizam želi doći do poboljšanja položaja žena kroz promjenu zakona koji omogućiti ženama da budu ravnopravne sa muškarcima, odbacivanjem tradicionalnih uloga koje su ih isključivale iz društvenog života.

- Radikalni feminizam je dio feminističkog pokreta. Osnovna borba radikalnog feminizma je rušenje patrijarhata u društvu. Žene u patrijarhalnom društvu su pod pritiskom i ugnjetavanjem od formalnih ili neformalnih sistema koji muškarcima omogućavaju dominaciju nad ženama. Žene radikalnog feminizma borile su se za odbacivanje rodnih uloga, borbom protiv seksualnog nasilja, kao i za zabranu pornografskih sadržaja, smatraju i takav sadržaj nasilnim i ponižavajućim za ženu.
- Kulturalni feminizam je pravac koji naglašava razliku između muškaraca i žena, ali isto tako podržava ideju da je rod psihološki i društveni konstrukt. Ipak podupire i esencijalistički pogled o tipičnim ženskim kvalitetama, zbog čega ga se često kritizira kao ograničeno gledanje na rod, kao i zbog fokusa na osobnost i na ino življenje, a ne na pravnu i političku jednakost.
- Socijalistički feminizam je grana feminizma koji teži oslobađanju žene od kulturnih i ekonomskih sistema koji su isključivali žene. Smatraju da dominacija nad ženama je biološki određena. One se bore za reforme ekonomskih sistema kroz masovne kampanje i akcije. Zbog masovnog zapošljavanja žena zalagale su se za unapređenje uslova za rad ali i poboljšanja statusa nezaposlenih žena koje bez novčane naknade obavljaju kućanske poslove i vode brigu o starijim osobama i djeci.
- Anarhistički feminizam je nastao iz američkog anarhističkog pokreta. Feministice anarhističkog pokreta protive se svim oblicima moći i u društvu. Smatraju da je društvo hijerarhijski uspostavljeno i da je moć u društvu nepravilno raspodijeljena, a najveća u moćima država. Feministice su svoje zahtjeve upućivale državi. Zalagale su se za budućnost u društvu bez dominacije, za slobodu koja je neograničena sa zakonima i protivile se patrijarhatu. Anarhizam je ideologija koja negira sve vrste i oblike autoriteta i hijerarhija - državu, kapital, crkvu i, za feminizam posebno važno, negira patrijarhat u kojemu vidi manifestaciju hijerarhije. Protiv patrijarhata se treba boriti kao što se anarhisti bore protiv države.
- Crni feminizam je nastao kao reakcija na bijeli feminizam. Žene crnog feminizma borile su se protiv marginalizacije. Njihove potrebe bile su zanemarene u društvu. Željele su skrenuti pažnju na svoje postojanje, dobiti priznanje da su žene i iznijeti svoje probleme. Smatrale su da se feministkinje do osnivanja crnog feminizma, bavile samo problemima bijelih žena. Cilj pokreta bio je zaustaviti rasističku i seksističku diskriminaciju.
- Ekološki feminizam za svoje polazište ima porijeklo u dominaciji nad prirodom i dominaciji muškaraca nad ženama. Ekofeminizam ima za cilj očuvanje okoliša smatraju i planetu Zemlju majkom. Za degradiranje okoliša ekofeministice vide u patrijarhalnom društvenom sistemu. One se suprotstavljaju hijerarhiji u društvu i njegovim podjelama u kojima se društveno odobrava dominacija jednih nad drugima. Osnova ekofeminizma bila bi život u skladu sa prirodom i ljudskim dostojanstvom.

- Individualisti ki feminizam je pokret koji svaku ženu posmatra pojedina no. Individualisti ki feminizam zagovara tezu da svako ima pravo da odlu uje o vlastitom tijelu i pravo na abortus. Feministice su smatrale da zakon i država ne smiju se uplitati u privatnu sferu života.
- Queer feminizam se radikalno protivi patrijarhatu. Ne priznaje nijednu definiciju feminizma koja po iva na binarnoj rodnoj podjeli na muškarce i žene. Smatra da se ne smiju ignorirati mnogobrojni identiteti koji se u ovu podjelu ne uklapaju. Pored patrijarhata, bori se protiv rasizma, imperijalizma, genocida, nasilja, silovanja itd.
- Feminizam crvenih arapa je nastao iz radikalnog feminizma. Radikalni feminizam smatra da su žene u društvu u kojem vladaju muškarci uvijek u potla enom položaju. Feminizam crvenih arapa ima za cilj podizanja klasne svijesti kod žena. Zalažu se za ukidanje svih oblika diskriminacije i za promjenu zakona o pravu na poba aj.
- Odbijaju i prihvatiti rod ili spol kao inherentne koncepte, postmoderni feminizam je razvio percepciju roda, spola i drugih binarnosti kao performativne, neodredive i nepostoje e. Ako ne postoje krute kategorije roda ili spola, onda ne postoji razlog za opresiju onih koji se vide kao žene, što nas vodi do dubljeg razumijevanja svih vjerovanja i ponašanja koji utje u na naš na in razumijevanja svijeta.
- Syberfeminizam smatra „iako se nove tehnologije i sajberprostor zamišljaju kao egalitarni i demokratski medijumi, oni svakako nisu rodno neutralni. Štaviše, sajberpros- tor” je mesto na kome dolazi do manifestacije patrijarhata u mnogim formama, ak i do njegovog ja anja. Nasuprot tome, sajberprostor svakako pruža i mogu nost transformacije patrijarhata i stvaranje radikalno druga ije, transformisane budu nosti. Ovo je jedan od ciljeva sajberfeminizma, a tako e i svih drugih feministi kih orijentacija.

8.3. Feministi ki osvrt na nasilje nad ženama

Feministi ki pokreti zasnovani su na na elu da je nasilje nad ženama rezultat muškog ugnjetavanja žena unutar patrijarhalnog sistema u kojem su muškarci glavni po iniooci nasilja, a žene primarne žrtve. Muško nasilje nad ženama rezultat je mo i društvenih i tradicionalnih uloga, koje zadržavaju žene podre enim. Ta mo podržava kontrolu nad ženama.

Feministkinje isti u da slika koja se stvara o porodici kao zajednici koja se temelji na ljubavi i uzajamnoj brizi, zapravo zanemaruje brojna nasilja i zlo ine u porodici kontekstu. U samoj osnovi socioloških teorija centar prou avanja su me uljudski odnosi, socijalne grupe, razli ite strukture društva i razli ite kulture. Feministi ke teorije imaju temelj u bavljenju problemima žena i bitno su utjicale na promjenu društvenih institucija i svijesti ljudi o problemu nasilja nad ženama. Polazišni stav ovih teorija je odnos mo i u društvu. Ono na šta feministi ke teorije upozoravaju su odnosi koji su uvijek na korist muškaraca, a odraz

su i položaja žena u porodicama. Feministi ki principi se temelje prije svega na stavu da je nasilje nad ženama društveni fenomen, a ne individualni problem žrtve. Problem je u tome što se društvo koristi odre enim mehanizmima koji održavaju nevidljivost ovog nasilja.

„Sa sociološkog aspekta temeljno pitanje za sociologiju roda postaje: kako je mogu e da se, premda sva društva i kulture prepoznaju razlike između muškaraca i žena, te kategorije razli ito vrednuju u brojnim društvima/kulturama, i to na in da gotovo sva društva i kulture nižu vrijednost dodjeljuju ženama a ne muškarcima, iz ega onda proizlaze i niže vrijednosti socijalne stratifikacije te rodnih odnosa u najširem smislu.“ (Mršević, 2002, 49)

Feministi ke teorije razvile su se na kritici postoje ih teorijskih objašnjenja porodi nog nasilja, odnosno nasilja u intimnim odnosima kao i na feministi koj praksi, a specifi an su spoj mnogih teorija. Stajalište opštee teorije sukoba, prema kojoj je porodica, kao i svaka društvena grupa, uvijek u stanju manifesnog ili latentnog sukoba interesa njezinih članova, ne zadovoljava autorice feministi ke orijentacije.

Feministkinje smatraju kako se ne radi o sukobu interesa, nego o borbi za mo između muškaraca i žena ije su pozicije unaprijed nejednako postavljene. One su skrenule pažnju, kako na neravnopravne odnose mo i, koji postoje u mnogim porodicama. Tema koja se sve više po elava prou avati jest nasilje u braku.

Premla Ivanje žene, silovanje u braku, incest i seksualno zlostavljanje djece, bili su samo neki od slu ajeva kojima su feministkinje privukle pažnju javnosti, pokušavaju i ukazati na dugo zanemarivani problem u akademskim, zakonodavnim i političkim krugovima. Mnogo se godina policija i pravosu e nisu obazirali na te prijestupe. U isto to vrijeme žrtve su pokušavale ste i pravnu zaštitu na temelju koje bi po initelji bili kažnjeni. Uz pomo statističkih podataka, feministkinje svoje tvrdnje opravdavaju glavnom tezom da je porodi no nasilje glavni oblik nadzora muškaraca nad ženama.

Seksualno nasilje u braku jedno je od najgorih oblika diskriminacije nad ženama i mo an instrument opresije žena koji održava neravnopravnost polova te na taj na in sprje avava razvitak društva. Radikalne feministkinje upozoravaju na muško nasilje nad ženama. Nasilje u porodici, silovanje i seksualno zlostavljanje elementi su ugnjetavanja žena. ak i interakcije u svakodnevnom životu, kao što su neverbalna komunikacija, uzroci prekidanja i slušanja, pridonose rodnoj nejednakosti. One smatraju da žene nije mogu e osloboditi polnog ugnjetavanja samo uz pomo sistematskih promjena, ve se jednakost samo može posti i zbacivanjem patrijarhalnog poretka.

O rasprostranjenosti porodi nog nasilja, esto, nije mogu e dobiti jasnu sliku. Uzrok su razlike u kulturalnim normama među razli itim društvima. Drugi je razlog prikrivanje zbog tradicionalnog poštovanja privatnosti porodice, a esto je prisutno i prikrivanje zbog straha i stida žrtve. Postoje i politički razlozi prikrivanja, zbog predstavljanja države kao savršenog društvenog sistema (primjer su komunistički sistem). No, prema svjetskim podacima, porodi no nasilje u cijelome svijetu naglo raste, što se najviše može re i za bra no, tjelesno i seksualno nasilje prema djeci.

Feministi ki pristup isti e da je zlostavljanje posljedica patrijarhalnog društva u kojem muškarac zadržava nerazmjern dio mo i - kako u ku i, tako i u društvu. Iz feministi ke perspektive, zlostavljanje je vi eno kao socijalni problem koji se manifestira kroz itavo društvo i kroz mnoge oblike podre enosti žena.

Fundamentalni doprinos identifikaciji i istraživanju rodnih nejednakosti dao je prvenstveno feminizam, koji je svoje pristupe i mišljenja usmjerio na eksplikaciju patrijarhalnog sistema. Ženski rod je do tada bio vijekovima “skriven od historije“. Upravo su feministi ke rasprave i feministi ka aktivisti ka politika napravile odlu uju i utjecaj na razvoj i smjerove kretanja društvenih nauka. Odgovorne su za duboke i korjenite društvene transformacije koje žene u modernim patrijarhatima iskušavaju na svoju korist, a i za neka budu a nepatrijarhalna društva. Djeluju i na prekid muške dominacije, nejednakosti i ugnjetavanja, kroz isprekidan razvoj, ometan od strane muškaraca, feministi ki se pokret izborio za temelj “slobodne“ žene.

9. ZAŠTITA OD NASILJA U PORODICI I PREVENCIJA NASILJA NAD ŽENAMA

Da bi se obezbjedio uspjeh u prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama, mora se pristupiti, kako unapređivanju normativnog okvira i njegovom usaglašavanju sa potrebnim meunarodnim standardima, tako i jačanju kapaciteta sistema zaštite žrtava od nasilja i umrežavanju svih organizacija koje se time bave, a zatim izvršiti reformu u prikupljanju podataka i vođenju dokumentacije, sprovođenju istraživanja i analiza. Posebna pažnja potrebna je kako bi se postigla promjena javne svijesti i obezbjedila javna podrška u osudi svake vrste nasilja.

„Sistem zaštite žena od nasilja organizovan je preko resornih ministarstava, u kojima su neposredno angažovani centri za socijalni rad, policija, sudovi i tužilaštva, kao i zdravstvene ustanove. Uprkos pozitivnim pomacima, glavni problemi u sistemu su nedostatak kapaciteta, međusobna nepovezanost i nepostojanje ujednaenih standarda postupanja.“ (Mlađenić, 1995, 76)

Podršku ženama žrtvama nasilja još uvijek pretežno obezbjeđuju udruženja, a nedostaju programi za prevazilaženje trauma i oporavak žrtava, kao i programi rehabilitacije, odnosno resocijalizacije za žrtve, da bi im se omogućio normalan i samostalan život, kao i programi mjera za poboljšanje, kako bi se prevaspitali i prestali nasilno da se ponašaju. Iako se nasilju nad ženama daje sve više prostora u sredstvima javnog informisanja, najčešće preovlađuje senzacionalistički pristup, nema poštovanja privatnosti i dostojanstva žrtve, a rodna dimenzija nasilja je marginalizovana.

Udruženja su vodila niz kampanja protiv nasilja, sa ciljem da informišu širu javnost o ovom problemu, da pozovu državu na odgovorno djelovanje, i da osnaže žene u korišćenju svojih prava. Neophodno je da se obezbjedi promjena javne svijesti, široka podrška javnog mnjenja za borbu protiv svih oblika nasilja i da se nasilje u ini društveno neprihvatljivim u svakom pogledu.

Neophodan element u borbi protiv nasilja nad ženama je saradnja svih činilaca koji imaju udjela i mogu doprinjeti uspijehu u ovoj oblasti. Potrebno je sprovoditi multisektorski pristup i uspostaviti povezanost između relevantnih institucija i na nacionalnom i na lokalnom nivou, a potrebno je postići i blisku saradnju sa civilnim sektorom, odnosno udruženjima.

9.1. Unapređivanje normativnog okvira zaštite od nasilja nad ženama

Prvi uslov za uspješnu borbu protiv nasilja nad ženama jeste dobar normativni okvir, odnosno odgovarajuća legislativa. U ovoj oblasti postoji niz međunarodnih standarda, opredjeljenja i polazišta, koji se moraju ugraditi u naš zakonodavni sistem. Mora se tako obezbjediti dosljedna primjena i u inkriminisanju i u kažnjavanju nasilja nad ženama, kao i praćenje rezultata kaznene politike.

9.2. Ja anje kapaciteta sistema zaštite žena od nasilja

Neposrednim nosiocima sistema zaštite, odnosno centrima za socijalni rad, policiji, tužilaštvu i sudovima, i zdravstvenim institucijama moraju se obezbjediti odgovaraju i kapaciteti za rad, zato što, ukoliko bilo koji od ovih segmenata ne funkcioniše u skladu sa svojim ovlaš enjima, nije mogu e uspostaviti zaštitu ni u jednom konkretnom slu aju. Potrebno je ravnopravno uklju iti civilni sektor u sistem zaštite, a posebnu pažnju treba obratiti na mjere prevencije, mjere rehabilitacije i resocijalizacije, kao i na zaštitu višestruko diksriminisanih grupa.

9.3. Sprovo enje istraživanja i unapre enje dokumentacije i statistike

Sprovo enje sveobuhvatnih i sistematskih istraživanja i prikupljanje podataka o rasprostranjenosti nasilja u porodici jeste neophodan uslov za pripremanje i sprovo enje djelotvornih zakonskih i politi kih mjera za njegovu prevenciju i za zaštitu žrtava. Potrebno je imati saznanja o obimu, uzrocima i posljedicama raznih vidova nasilja, kao i o u inku zaštitnih i preventivnih mjera. Potrebno je, tako e, definisati metodologiju i istraživa ku infrastrukturu, koja e omogu iti saradnju i uporedne analize u ovoj oblasti.

9.4. Podizanje nivoa svijesti o nasilju nad ženama kao društvenom problemu

Nasilje nad ženama i u porodici esto ostaje na marginama javnosti i ne tretira se kao opštedruštveni problem. Veoma je važno obezbjediti promjenu javne svijesti i dobiti podršku široke javnosti u borbi protiv svih vidova nasilja. Zato je potrebno voditi javne kampanje, ali i uklju iti saznanja o štetnosti nasilja u obrazovne programe. Potrebno je usmjeriti aktivnosti na podizanju javne svijesti kako ka donosiocima odluka, tako i ka sredstvima javnog informisanja koja u estvuju u oblikovanju javnog mnjenja, a posebno na mlade, da bi se formirali u duhu tolerancije i nenasilne komunikacije.

10. ZAKLJUČAK

Zaštita žena od nasilja, uključujući i nasilje u porodici, je obaveza koja mora biti jasno artikulirana u zakonima i operacionalizovana kroz političko djelovanje. Žene imaju pravo na život slobodan od nasilja. Obaveza države je da im to pravo prizna, omogućiti da u njemu uživaju, a u slučaju kršenja prava, obezbijedi svu neophodnu pomoć, podršku i zaštitu i spriječi da se nasilje ponovi. Konvencija Savjeta Evrope o prevenciji i sprečavanju nasilja prema ženama i nasilja u porodici usvojena je 7. aprila 2011. godine kao prvi pravno obavezujući dokument ove organizacije. Svrha Konvencije je, između ostalog, zaštita žena od svih oblika nasilja i prevencija, kažnjavanje i eliminacija nasilja prema ženama i nasilja u porodici.

Kao prvi pravno obavezujući i pravni dokument kojim su objedinjeni i unaprijeđeni standardi u oblasti prevencije, podrške, zaštite i javnih politika u oblasti nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u porodici, predstavlja dokument koji je, sasvim sigurno, označava prekretnicu u suprotstavljanju nasilju u porodici u svim državama članicama Savjeta Evrope, pa tako i u Bosni i Hercegovini.

Podaci o rasprostranjenosti nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini, sa izuzetkom podataka Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske i Federalne uprave policije, nisu dostupni, odnosno, nepotpuni su i ne ukazuju na rodno zasnovanu prirodu nasilja u porodici. Zakoni koji omogućavaju izricanje zaštitnih mjera su sveobuhvatni, ali postupci za izricanje mjera nisu usklađeni sa potrebama žrtava, predugo traju i normiraju se i doživljavaju kao kazna za počinioce nasilja, umjesto instrument zaštite žrtava. Bez obzira na sveobuhvatnu pravnu regulativu u oblasti nasilja u porodici i vladine politike i strategije djelovanja, u Bosni i Hercegovini postoje problemi kada je u pitanju zaštita žena koje su preživjele nasilje u porodici.

Nasilje u porodici je složen i više dimenzionalan društveni problem, čije rješavanje zahtijeva multidisciplinarni i multisektorski institucionalni pristup i intervenciju stručnjaka i stručnjakinja različitih profila. Uspješno suzbijanje i sprečavanje nasilja u porodici zahtijeva aktivnu ulogu društva u cjelini, a prije svega državnih organa i institucija koje su zakonom određene kao subjekti zaštite (policija, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove i pravosuđe).

11. LITERATURA

- Ani , R.J., (2010), *Žene u Crkvi i društvu*, Sarajevo, Svjetlo rije i
- Asurmendi, M. (2002): *Identitet i nasilje*, Beograd: Biblioteka XX veka.
- Bakši -Mufti , J., (2006): *Ženska prava u sistemu ljudskih prava*, Sarajevo, Pravni fakultet Univerzitet u Sarajevu.
- Battler, J. (2000): *Nevolje s rodom*, Zagreb: Ženska infoteka. Judith Butler, *Nevolje s rodom*, Ženska infoteka, prevela Mirjana Pavi -Jurini Zagreb, 2000, 36)
- Boškovi , M. (1995): *Kriminologija i socijalna patologija*, Novi Sad, Matica Srpska
- udina – Obradovi , M. i Obradovi , J. (2006): *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, Golden marketing – Tehni ka knjiga
- Fo o, S. (1998): *Sociologija*, Sarajevo: Svjetlost.
- Fo o, S. (2000): *Sociologija*, Zenica, Dom štampe.
- Fo o, S. (2003): *Sociologija odgoja i obrazovanja*, Zenica, Dom štampe.
- Filed, E. M. (2004): *Živjet bez nasilja*, Zagreb: Naklada Kosinj.
- Giddens, A. (1998): *Sociologija*, Podgorica, CID.
- Giddens, A. (2007): *Rod i spolnost*, Zagreb: Globus.
- Grupa autora, Deljki , I. (2005): *Nasilje u porodici, razvojna studija u bosni i Hercegovini*, Sarajevo, Institut za kriminologiju i sigurnosna istraživanja.
- Grupa autora: Cvjetkovi D., (2015): *Feministi ka itanja društvenih fenomena*, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centrar.
- Hirigoyen, M. F. (2003): *Moralno zlostavljanje – Perverzno nasilje u svakodnevnici*, Zagreb, AGM.
- Ignjatovi , T. (2011): *Nasilje prema ženama u intimnom partnerskom odnosu: model koordiniranog odgovora zajednice*, Novi Sad, Artprint.
- Jašarevi , O., Kustura, M. (2013): *Kriminologija (etiologija i fenomenologija kriminaliteta*, Travnik, Travnik Univerzitet, Pravni fakultet.
- Kelly, L. (2003): *VIP Vodi – Vizija, inovacija i profesionalizam u radu policije u vezi sa nasiljem nad ženama*, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu
- Klasini , K. (2011): *Ekonomsko nasilje nad ženama u intimnim vezama u hrvatskom društvu – konceptualne pretpostavke*, Socijalna ekologija: asopis za ekološku misao i sociologiska istraživanja okoline, Zagreb, Vol. 20 No. 3
- Mead, G. H. (2003): *Um, osoba i društvo*, Zagreb: Jesenski i Turk.

- Mehmedovi , A. (1991): *Tako je govorio Muhammed RESULULLAH*, Tuzla, DP „Grafi ar“.
- Mid, Dž. H. (2003): *Um, osoba i društvo sa stajališta socijalnog bihevorista*, Zagreb, Naklada Jasenski i Turk/Hrvatsko sociološko društvo.
- Mili , A. (2001): *Sociologija porodice*, Beograd, igoja stampa.
- Mladenovi (1997): *Uvod u sociologiju porodice*, 4. Izdanje Beograd, Savremena administracija.
- Mla enovi , L., Proti , L (1995): *Žena za život bez nasilja – Priručnik za volonterke SOS telefona*, Beograd: Volonterke SOS telefona za žene i decu žrtve nasilja u Beogradu.
- Mrševi , Z. (2002): *Ženska prava u me unarodnom pravu*, Banja Luka: Helsinški parlament građana, Udruženje žena.
- Mrševi , Z. (2011): *Ka demokratskom društvu – rodna ravnopravnost*, Beograd, Institut društvenih nauka.
- Mrševi , Z. (2002): *Standardi i mehanizmi za postizanje rodne ravnopravnosti u demokratskim zemljama*, drugo izdanje, Beograd: OSCE – Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi Misija OEBS-a pri Saveznoj Republici Jugoslaviji.
- Petruši , N., Konstantinovi -Vili , S. (2010): *Porodi nopravna zaštita od nasilja u porodici u pravosudnoj praksi Srbije*, Beograd, Autonomni ženski centar.
- Pinatel, J. (1955.), *Le troisième congrès international de criminologie : sa place dans l'histoire de la criminologie*, *Revue de criminologie et de police technique*, avril-juin, Paris, pp.83-94)
- Popadi , D. (2009): *Nasilje u školama*, Beograd, Institut za psihologiju.
- Pulišeli , S. (1986): *Osnove sociologije*, Zagreb, informator.
- Rosi , V., (1998): *Obiteljska pedagogija*, Rijeka, Sveučilište u rijeci, Filozofski fakultet.
- Šari , H. (2005): *Nasilje u porodici*, Tuzla, „P.N.T.“d.o.o. Tuzla.
- Šeparovi , Z. (1998): *Viktimologija: studije o žrtvama.3.izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zagreb, Informator.
- Šijakovi , I. (2008): *Sociologija, uvod u razumijevanje globalnog društva. 3.dopunjeno izdanje*, Banja Luka, Univerzitet u Banjoj Luci Ekonomski fakultet.
- Šuvalija, P.A., (2012): *O nasilju. U: „Snaga je u tebi“ Sklonište za žene i djecu, žrtve nasilja u kući*, Sarajevo, Bilten broj 2, ADD Barcelona.
- Zaharijevi , A. (2012): *Neko je rekao feminizam*, Sarajevo, Sarajevski otvoreni centar, Fondacija Heinrich Boll, Ured u BiH, Fondacija CURE.
- Žepi , B. (2007): *Sociologija*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Živkovi , LJ., (1960): *Društvena nadgradnja*, Zagreb, Naprijed.
- <https://soc.ba/site/wp-content/uploads/2014/04/Godisnji-izvjestaj-o-stanju-ljudskih-prava-zena-u-BiH-u-2013.pdf>.

➤ <https://rm.coe.int/article-11-bhs/168096812a>.